

Lövholmen

Kulturlivsanalys

2021-11-19 Rev. 2023-07-06

Nyréns Arkitektkontor

Grafiskt uttryck - Per Hansson - Stockholm stadsbyggnadsförvaltning - 2023-09-01 - Dnr 2017-0157

PROJEKTINFORMATION

Lövholmen Kulturlivsanalys

November 2021

Ett antal mindre justeringar utfördes Juni 2023

Uppdragsgivare

JM, Skanska, Nordr, Cementa, Besqab och Järntorget genom
Christina Lamminen och Anna Haag, JM, i samarbete med:
Karolina Åslund och Karolina Wendel, samordnare, Urban Minds
Anna Rygård, stadsutvecklingsstrateg, kulturförvaltningen
Sofie Loftenius, plankonsult, stadsbyggnadskontoret

Nyréns Arkitektkontor

Katarina Borg, planeringsarkitekt och landskapsarkitekt
Martin Losos, arkitekt och stadsplanerare
Per Hasselberg, konstnär med praktisk erfarenhet av kultur som drivkraft i
samhällsutveckling (underkonsult)

Kartor, illustrationer och fotografier där inget annat anges: Nyréns Arkitektkontor

Omslagsbilden är tagen på en marknad i Lövholmen sommaren 2021

Innehåll

Sammanfattning

1. Inledning

2. Kulturens intåg i Lövholmen

3. Färgfabriken

4. Beckershuset

5. Förutsättningar för kulturproduktion och ateljéer i Stockholm

6. Kulturlivet i Gröndal och Liljeholmen

7. Kulturkalkylen

8. Platser och miljöer av betydelse för den kulturella identiteten

9. Lövholmens kulturpotential – slutsatser

10. Förslag, idéer och exempel

Källor

Sammanfattning

Bakgrund

För Lövholmen pågår en detaljplanprocess med målet att omvandla dagens slutna industri- och verksamhetsområde till en öppen och blandad stadsmiljö. Syftet med detaljplanen är att pröva omfattning, placering och utformning av bebyggelse innehållande bostäder, arbetsplatser, centrumändamål, förskolor, parker, kajstråk, torg och gatustruktur. Planprocessen ska pröva möjligheten att inrymma ca 1800 lägenheter i området. De nya bostäderna kan utöver att komplettera befintligt bostadsbestånd i Liljeholmen med nya goda boendemiljöer även bidra till stadens sammanlagda bostadsförsörjningsmål om att åstadkomma 140 000 nya bostäder till 2030.

Kommunen äger gatumarken i området, men i övrigt är i stort sett alla fastigheter privatägda. Den mark som ska utvecklas har förvärvats av fem byggaktörer som avser att uppföra bostadsrätter samt tillhörande kommersiella lokaler, förskolor och bostadskomplement på sin mark. Lövholmen är en värdefull kulturmiljö och en del av den äldre industribebyggelsen i området kommer att bevaras. Andra delar kommer att rivas för att ge plats för nya bostäder. Många byggnader står sedan länge tomma, men det finns också kontors-, skol- och kulturverksamhet, majoriteten inhyrda på rivningskontrakt. Bland annat finns ett stort antal konstnärsateljéer i Beckershuset. Centralt i området ligger Färgfabriken, en etablerad kulturinstitution som kommer att vara kvar med sin verksamhet när området omvandlas.

Mål med kulturlivsanalysen

Denna kulturlivsanalys har tagits fram inom ramen för planprocessen som ett stöd för arbetet med socialt och

kulturellt värdeskapande i Lövholmen. Analysen har gjorts av en arbetsgrupp på Nyréns Arkitektkontor på uppdrag av byggaktörsgruppen i Lövholmen i samråd med Urban Minds och representanter från Stockholms stad. Målet med kulturlivsanalysen är att kartlägga det kulturliv som finns i Lövholmen idag, beskriva områdets kulturella identitet och kulturpotential, belysa kulturbehovet och lyfta fram förslag, idéer och exempel som kan fungera som inspiration i fortsatt arbete.

Kulturen har satt Lövholmen på kartan

Lövholmen har sedan 1980-talet varit en viktig produktionsplats för kultur. När industriverksamheten har flyttat ut har delar av de tomma lokalerna temporärt upplåtits för kulturverksamhet. 1995 slog Färgfabrikens konsthall upp portarna och har sedan dess varit en viktig aktör i Stockholms kulturliv och stadsbyggnadsdebatt. Verksamheten förenar konst och arkitektur och samarbetar med kommuner, universitet, forskning och näringsliv kring seminarier, utbildning och experiment. Färgfabriken är en privat verksamhet som drivs genom en stiftelse. Färgfabriken Evenemang AB är ett bolag som får hyra in sig i huset, under lov av Stiftelsen, för att driva café och hyra ut lokalerna för evenemang som konferenser och fester.

En konstnärlig nod och produktionsplats för kultur

Beckershuset är ett ateljéhus med sammanlagt mellan två och tre hundra produktionsplatser för kultur inom olika fält, såsom konstnärer, koreografer, musiker, arkitekter, modeskapare, fotografer, författare, förläggare, illustratörer och filmskapare. Med sin stora koncentration av ateljéer bidrar Beckershuset till att Lövholmen sticker ut som en konstnärlig nod i södra Stockholms kulturkluster.

Beckershuset är en mycket eftertraktad arbetsplats på grund av den låga hyran, blandningen av professioner, möjligheten till samarbeten, det centrala läget och den kreativa miljön på Lövholmen. Det finns några publika rum i byggnaden, men verksamheten är relativt sluten och osynlig för omgivningen.

En kreativ miljö som inspirerar till kultur

Lövholmens brokiga industrimiljö upplevs av många som kreativ och inspirerande. Det är inte för tillrättalagt utan finns utrymme för det oväntade. Sparade bergknallar, stödmurar och industribyggnader bildar intressanta stadsrum med intimitet och personlighet. Kajstråket och Kulturplatsen har stor kulturpotential och den rika kulturmiljön skapar förutsättningar för kulturliv. Många av de kulturverksamma framhåller miljöns betydelse och beskriver Lövholmen som ett område som alstrar kreativitet.

Behov av mötesplatser och lokaler för kultur

Liljeholmen och Gröndal är stadsdelar som under lång tid präglats av omfattande bostadsbyggande och hög inflyttning. Kulturen har inte lyckats hålla jämna steg med tillskapandet av service, arbetsplatser och bostäder i de nyexploaterade områdena. Idag råder stor brist på mötesplatser och friytor, inte minst för barn och unga, och det finns ett akut behov av lokaler för kultur och föreningsliv. Till detta kommer det behov av kultur som uppstår med tillkommande bebyggelse i Lövholmen, exempelvis i form av ökad efterfrågan på samlingslokaler, kulturskola, bibliotek, bio, scener och utställningslokaler.

Kulturkalkylen visar på behov och värden

Lövholmens kulturpotential och kulturbehov samt kulturens ekonomiska värde och samhällsnytta har beräknats genom Kulturkalkylen, som är ett verktyg framtaget av Stockholms stad. Kulturkalkylen ger en indikation på den potential och de värden som bebyggelse och kulturverksamheter kan ge. För Lövholmen är det rimligt att anta att närområdets stora brist på kultur, tillsammans med de goda lokala förutsättningarna för kulturliv, bidrar till större kulturpotential och behov än stockholmsnittet och att kulturen därmed skulle kunna generera större samhällsekonomiska, fastighetsekonomiska och sociala värden.

Stockholms brist på konstnärsateljéer

Ett generellt problem för Stockholm är det stora underskottet på konstnärsateljéer och att ateljéverksamheten successivt trängs ut till följd av stadsutveckling och höjda hyror. Tillgång till ateljéer är basen för ett fungerande kulturellt ekosystem och hyresnivån är en nyckelfråga. Konstnärer har generellt små inkomster och kan inte betala marknadspris för en produktionsplats. Med dagens

Kulturliv på vattnet. Maretopia är ett kollektiv som har initierats av den Liljeholmenbaserade konstnären Jens Evaldsson och som undersöker potentialen i Stockholms vatten. Idén är att skapa en flytande kultur- och ekoby på flottar. Foto www.fargfabriken.se

system är konstnärerna beroende av ateljéstöd och tillgång till äldre fastigheter med låg hyra.

Förutsättningar och utmaningar

En förutsättning för omvandlingen av Lövholmen till en blandad stadsdel är att Cementas verksamhet flyttas och att marken saneras från miljögifter. Flytten möjliggörs och finansieras av bostadsbyggande. En förutsättning som skiljer Lövholmen från många andra stadsutvecklingsområden är att nästan all mark är privatägd. Fastighetsägarna är bostadsutvecklare som avser uppföra bostadsrätter, vilket innebär att det blir bostadsrättsföreningar som står för det långsiktiga ägandet. Tillgången till lokaler riskerar att bli begränsad

till bottenvåningar i nybyggda fastigheter. Med tanke på hyresnivåer i nyproduktion blir det svårt att skapa lämpliga lokaler för ateljéer och kulturverksamheter i det som byggs.

En stor potential för kultur finns i de kulturhistoriskt värdefulla byggnader som bevaras. Att kunna ta tillvara potentialen förutsätter att byggnaderna planläggs för ett användningsområde som fungerar för kulturverksamheterna och att det går att hitta lösningar som gör att verksamheterna klarar hyran. För att säkerställa långsiktigt bevarande krävs upprustning av flera byggnader, vilket sannolikt kommer att medföra kostsamma investeringar och därmed hyreshöjningar.

Kulturell identitet och kulturpotential

Kulturlivsanalysen visar att Lövholmen idag har en stark kulturell identitet och stor kulturpotential – genom den kreativa miljön, den långa traditionen av kulturproduktion, den stora koncentrationen av kulturverksamma och områdets starka position i Stockholms kulturliv. Kulturen har slagit rot och grunden är lagd för en ny levande stadsdel med kultur som en bärande ingrediens.

Kulturen som värdeskapare och drivkraft

Det är väl känt att konst och kultur skapar stora värden i form av intressanta och levande stadsmiljöer och platser med stor attraktionskraft. Kulturen skapar förutsättningar för social sammanhållning och är en viktig beståndsdel i en stad som är socialt hållbar. Kulturlivet har en oslagbar dragningskraft och förmåga att skapa intresse och höja markvärden och driver ofta på stadsutvecklingen.

Samverkan kring nya modeller för kulturen

Genom att ta tillvara kulturpotentialen – bygga vidare på det kreativa stadslandskapet, bereda plats för kulturliv och kulturproduktion och bejaka det lokala engagemanget – har Lövholmen förutsättningar att utvecklas till en stadsdel med kultur som profil och varumärke. Detta förutsätter att kulturlivet kan beredas plats och att det kan skapas möjligheter för kulturverksamma att vara kvar i området.

Med tanke på de förutsättningar som kommer med dagens markägande och förvaltning kan det behövas nya modeller för att skapa utrymme för kulturen. Med vilja, kreativitet och flexibilitet i systemet borde det vara möjligt för olika aktörer att samverka för att ta tillvara områdets kulturella kapital. Vad kan bostadsaktörerna, Färgfabriken, de kulturaktiva och de framtida boende

göra? Och vilket ansvar kan Stockholms stad ta för att skapa förutsättningar för kulturlivet i Lövholmen? En möjlig modell för samverkan kan vara att, liksom i Slakthusområdet, inrätta ett kulturforum och ta fram en kulturplattform som med kulturlivsanalysen som utgångspunkt driver kulturlivsarbetet framåt som en del i stadsutvecklingsprocessen – före, under och efter byggtiden.

Förslag, idéer och exempel

Sist i kulturlivsanalysen presenteras förslag, idéer och exempel som inspiration för fortsatt arbete. Förslagen riktar sig mot olika aktörer och lyfter fram möjligheter att utveckla Lövholmens kulturliv på kort och lång sikt. Förslagen bygger på platsens potential och förutsättningar och idéer sprungna ur det kulturliv och den kulturmiljö som finns idag, med utblickar mot andra platser som har utvecklats med kultur.

LÖVHOLMENS KULTURELLA IDENTITET

- En kreativ kulturmiljö som inspirerar till kulturliv
- En kulturell nod i Stockholm
- En produktionsplats för konst och kultur
- Engagemang och idéer hos de kulturverksamma

NYCKELASPEKTER FÖR UTVECKLING AV KULTUREN

1. Dra nytta av Lövholmens position i Stockholms kulturliv
2. Bygg vidare på den kreativa och inspirerande miljön
3. Bered plats för kulturlivet
4. Skapa möjligheter till fortsatt kulturproduktion

FÖRSLAG, IDÉER OCH EXEMPEL

1. Dra nytta av Lövholmens position i Stockholms kulturliv

- Använd kulturen som drivkraft och varumärke
- Ta tillvara platsens unika möjligheter
- Dra nytta av kunskapen och kulturkraften hos de verksamma
- Etablera den nya stadsdelen med en framtidsutställning
- Utveckla Lövholmen som hela Liljeholmens starka kulturcentrum
- Kan Färgfabriken, utöver att redan vara en internationell och nationell destination, utgöra kärnan i Liljeholmens lokala kulturcentrum?

2. Bygg vidare på den kreativa och inspirerande miljön

- Återanvänd och nytolka den industriella karaktären
- Städa inte för mycket, lämna plats för det ruffa
- Satsa på rudertarkitektur och rudertparker som inspireras av platsen
- Återvinn material – vad kan återbrukas

3. Bered plats för kulturlivet

- Utveckla industrikajen till ett urbant kulturstråk
- Sträck ut handen till Hornstulls strand – vassare än knivsöder
- Årstavikens nya scengolv – låt den kreativa zonen flytta ut på vattnet
- Skapa offentliga rum som bjuder in kulturen
- Lämna utrymme för improvisation och tillfälligheter
- Bygg vidare på den sociala traditionen, välkomna de unga

4. Skapa möjligheter till fortsatt kulturproduktion

- Delat ansvar för platsens själ?
- Kulturen som portvakt – Beckershuset som ateljéhus
- Skaparstaden – hitta strategier för ateljéer i bottenvåningar
- Ateljéskeppet – låt Cementas fartyg återuppstå i ny skepnad

1. Inledning

Bakgrund

För Lövholmen pågår en detaljplanprocess med målet att omvandla dagens slutna industri- och verksamhetsområde till en öppen och blandad stadsmiljö. Syftet med detaljplanen är att pröva omfattning, placering och utformning av bebyggelse innehållande bostäder, arbetsplatser, centrumändamål, förskolor, parker, kajstråk, torg och gatustruktur. Planprocessen ska pröva möjligheten att inrymma ca 1500 lägenheter i området. De nya bostäderna kan utöver att komplettera befintligt bostadsbestånd i Liljeholmen med nya goda boendemiljöer även bidra till stadens sammanlagda bostadsförsörjningsmål om att åstadkomma 140 000 nya bostäder till 2030.

En del av industriebebyggelsen i området kommer att bevaras, andra delar kommer att rivas för att ge plats för nya bostäder. Många byggnader står sedan en längre tid tomma. I andra finns kontors-, skol- och kulturverksamheter, majoriteten inhyrda på rivningskontrakt. Bland annat finns ett stort antal konstnärsateljéer i Beckershuset. Centralt i Lövholmen ligger Färgfabriken, en kulturinstitution med etablerad verksamhet inom konst, kultur och arkitektur samt med lokaler som hyrs ut för restaurang, utställningar och konferenser. Färgfabriken kommer att vara kvar med sin verksamhet när området omvandlas.

Förutsättningar och utmaningar

En förutsättning för omvandlingen av Lövholmen till en blandad stadsdel är att Cementas verksamhet flyttas. Flytten möjliggörs och finansieras av bostadsbyggande. En faktor som skiljer Lövholmen från många andra stadsutvecklingsområden är att kommunen inte äger mark eller byggnader i området. Den mark som ska utvecklas ägs av privata byggaktörer. Fastighetsägarna är bostadsutvecklare som avser uppföra bostadsrätter samt tillhörande kommersiella lokaler, förskolor och bostadskomplement på sin mark. Detta innebär att det är bostadsrättsföreningar som kommer att stå för det långsiktiga ägandet. Tillgången till lokaler riskerar att bli begränsad till bottenvåningar i de nybyggda fastigheterna som kommer att hyras ut till marknadsmässig hyra. När det gäller den äldre bebyggelse som bevaras i området är bostadsutvecklarnas avsikt att avyttra de byggnader som inte är aktuella för bostäder.

Kulturliv och socialt värdeskapande

Stockholms stad har lanserat en ny process för socialt värdeskapande analys, SVA, som samtliga detaljplanearbeten i kommunen följer. I arbetet med Lövholmen pågår en utökad så kallad SKVA-process, med särskilt fokus på kulturfrågorna. Ett hållbarhetsprogram för Lövholmen har tagits fram med spets inom socialt och kulturellt värdeskapande. Hållbarhetsprogrammet innehåller vision, effektmål och projektmål och lägger grunden för utvecklingen av området. En stor del av målen berör kulturfrågor, direkt eller indirekt. Ett utdrag ur handlingsplanen redovisas på följande sidor.

Denna kulturlivsanalys har tagits fram för att fördjupa kulturlivsfrågorna som stöd för SKVA-processen. Analysen har gjorts av en arbetsgrupp på Nyréns Arkitektkontor på uppdrag av byggaktörsgruppen i Lövholmen i samråd med Urban Minds och representanter från Stockholms stad.

Mål

Målet med kulturlivsanalysen är att

- kartlägga det kulturliv som finns i Lövholmen idag och beskriva förutsättningarna i närområdet
- belysa det behov av kultur som kommer av planerat antal bostäder och verksamheter på Lövholmen
- beskriva områdets kulturella identitet och kulturpotential och lyfta fram nyckelaspekter för utveckling av kulturlivet.
- ta fram förslag, idéer och exempel som tar fasta på områdets kulturpotential och kan användas som inspiration i fortsatt arbete.

Metod

Kartläggningen av dagens kulturliv har gjorts genom platsbesök och insamling av kunskap och data samt genom intervjuer och samtal med kulturverksamma, närboende, representanter från Stockholms stad samt representanter för fastighetsägarna. Viktiga underlag har bland annat varit de utredningar som gjorts inom SKVA-arbetet samt på kulturmiljöområdet. Färgfabriken har varit en viktig källa genom sitt stora bildarkiv och dokumentation av kulturverksamheten och platsen.

UR: HÅLLBARHETSPROGRAM LÖVHOLMEN MED FOKUS PÅ SOCIALT OCH KULTURELLT VÄRDESKAPANDE, MARS 2023

Vision: Lövholmen, en hörnsten i innerstadens nya årsring med en nyskapande mix av kulturhistoria, mötesplatser och boendemiljöer

Rosamarkerade stycken nedan har särskild bäring på kulturlivsfrågorna.

EFFEKT MÅL 1 En plats som väver samman Gröndal, Liljeholmen och innerstaden och berikar det växande Stockholm

Målet är att Lövholmen ska bli en självklar del i utvidgningen av innerstaden, och bidra till att göra sitt närområde och Stockholm ännu bättre. Det innebär att området bidrar med en variation av boendemiljöer som hjälper stadens bostadsmål, och skapar en superbra plats att bo på. Men området ska inte vara en sovstad utan en funktionsblandad stadsdel som tar tillvara på den centrala stadens attraktionskraft och de kvaliteter som finns, med kollektivtrafik, service, arbetsplatser, restauranger och grönområden. Det innebär att utvecklingen ska skapa tydliga kopplingar till närområdets kvaliteter, så att det blir enkelt och attraktivt att exempelvis promenera, besöka området eller ta sig till jobbet.

Stråk och sammankoppling

- Gör kajstråket till ett signum för Lövholmen genom att utveckla stråket som en destination som bidrar till liv och rörelse, så att området blir en plats att stanna till på.
- Skapa ett tryggt, säkert och estetiskt tilltalade stråk längs vattnet som kopplar ihop närliggande stadsdelar genom målpunkter och aktiviteter i ett pärlband längs kajen som är attraktiva för olika målgrupper, både boende och besökare.
- Gör Lövholmsvägen till en aktiv stadsgata som sammankopplar Gröndal och Liljeholmen, med förbättrad framkomligheten för kollektivtrafik, gående och cyklister
- Tillgängliggör Lövholmen via vattnet
- Förstärk kopplingen mellan Trekanten och Liljeholmsviken genom siktlinjer och placering av platser

Funktionsblandning

f. Skapa en funktionsblandning som stödjer ett enkelt vardagsliv, genom en blandning av bostäder, service och kultur samt arbetsplatser.

g. Skapa variation i bostadsutbudet i Lövholmen genom olika lägenhetsstorlekar och boendetyper som kan komplettera det utbud som finns i närområdet.

h. Skapa förutsättningar för lokaler för kultur i området utöver Färgfabriken genom samverkan med staden och stadsdelen

i. Säkerställ en god tillgång till förskola (riktmärke 18 förskoleplatser per 100 byggda lägenheter) inom Lövholmen i funktionella lokaler.

j. Skapa ett levande gaturum i ögonhöjd som fungerar nu och i framtiden. Utforma flexibla bottenvåningar på strategiska platser så att de kan utvecklas avseende framtida användning.

h. Skapa förutsättningar för en bärkraftig lokal ekonomi med lokala arbetstillfällen, resurshushållning och social sammanhållning, som främjar delningsekonomi och hållbara lokala aktörer såsom småföretagare, ekoaktörer, pooler, uthyrning samt delnings- och bytesverksamheter.

EFFEKT MÅL 2 En plats vid Liljeholmsviken med rum för vardagslugn och urbant liv för boende och besökare

I framtiden ska Lövholmen vara en plats med inbjudande offentliga miljöer av hög kvalitet. Här ska det finnas både lugna, rekreativa miljöer och mer urbana, spännande mötesplatser, där både boende och besökare njuter av att vara. Platserna ska vara trygga och välkomnande, med tydlighet mellan offentligt och privat. De ska också ha sådan kvalitet att stadsmiljön håller och kan utvecklas över tid. I framtidens Lövholmen är det unika läget vid

Liljeholmsviken i fokus, med aktiviteter såväl vid som på vattnet. Stråket längs strandlinjen erbjuder vattennära stadsliv som välkomnar besökare och skapar den saknade länken i gångstråket längs med Liljeholmsviken ända bort till Vinterviken och vidare.

Offentliga rum med en mix av vardagslugn och urbant liv

- Skapa en stor mix av olika platser med en tydlig zonindelning, exempelvis platser med olika lokalklimat, kommersiella & icke-kommersiella, privata och offentliga och med aktiviteter för olika åldrar, som leder till att olika generationer och målgrupper möts
- Arbeta med dialog och delaktighet för barn och unga med fokus på mötesplatser. Använd dialog med unga efter samråd för att skapa mötesplatser i offentliga rum för olika målgrupper.
- Ge förutsättningar för samnyttjande av platser, så att exempelvis förskolegård intill centrala parken kan samnyttjas med offentliga rum, så att dessa blir mötesplatser i stadsdelen och bidrar med kvaliteter
- Skapa rekreativa zoner med trygga förutsättningar för gående.
- Arbeta aktivt med trygghet i den fysiska utformningen, exempelvis genom orienterbarhet och överblickbarhet och naturlig övervakning samt belysning.
- Utveckla offentliga rum där kultur och evenemang kan finnas ihop med andra funktioner. Ge förutsättning för både god boendemiljö och publika verksamheter som ger identitet.
- Skapa möjligheter för god utevistelse för förskolor, med gott mikroklimat, god ljudkvalitet och samnyttjandemöjligheter vid lokalisering och utformning av utemiljöer (minst 10 kvm yta dedikerad förskolegård/barn, kompletteras med annan yta med goda kvaliteter).

Grönyta, ekosystem och naturvärden

- h. Utveckla offentliga platser med grönska och god tillgång till solljus som skapar en lugn, hälsofrämjande och rekreativ miljö med hänsyn till mikroklimat
- i. Skapa en robust grönska som är identitetsskapande, rekreativ och bidrar till biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster.
- j. Stärk naturvärden på platsen, exempelvis strandområden med grunda bottnar och bevara/plantera stora skuggande träd i strandkanten på strategiska platser.
- k. Omhänderta den förorenade marken och lös de hydrologiska frågorna på ett hållbart sätt.
- l. Arbeta med kompensationsåtgärder

EFFEKT MÅL 3 En hållbar plats där framtid, nutid och historia skapar identitet och nya värden

Lövholmen ska bli en plats med identitet och karaktär som håller över generationer och främjar livet för kommande generationer. Platsen ska hjälpa staden att nå målet om att bli klimatpositiv till år 2040. Den förändrade stadsdelen ska ta vara på möjligheterna som kommer av att det redan idag finns kulturhistoria och ett levande kulturliv som bidrar till områdets själ, och utveckla för att skapa en framtid med historisk förankring och samtidigt lyfta platsens kontinuitet. Stadsdelens moderna bostäder, byggnader och platser ska vara vackra och hållbara över hela sin livscykel. Allt som görs ska präglas av nytänkande, robusthet och syfta till att skapa en bra plats att bo på och besöka, en plats med wow-känsla.

Klimatpåverkan, klimatanpassning och hållbar livsstil

- a. Skapa förutsättningar för resan mot klimatneutralitet för utbyggnationen och förvaltningen av stadsdelen genom nytänkande arkitektur och infrastruktur som stöttar hållbara och innovativa lösningar. Mål som anges i Miljöprogram samt Klimathandlingsplan ska eftersträvas

- b. Skapa resurseffektivitet genom att inför rivning och markarbeten kartlägga vad som kan återbrukas eller återvinnas från platsen eller från andra projekt.
- c. Identifiera och använd produkter och material med liten klimatpåverkan utifrån ett livscykelperspektiv
- d. Utveckla lösningar som stöder hållbar mobilitet, som gemensamma, klimatsmarta, flexibla parkeringslösningar, god tillgång till cykelparkering, laddplatser, bilpooler med elfordon, mobilitetstjänster som stöd för låga parkeringstal etc., samt god tillgång till gång- och cykelstråk med god standard.
- e. Stötta boende och besökare att integrera hållbara livsstilar (exvis genom kommunikation och lösningar som minimerar mängden avfall i genom återanvändning, och källsortering)
- f. Utveckla och synliggör dagvattenhantering på både allmän plats och kvartersmark
- g. Beakta risker för stigande temperaturer och möjligheter att påverka värmeöar med hjälp av bebyggelsestruktur och grön- och blåstruktur. Beakta risk för översvämning/höjda vattennivåer.

Gestaltning och kulturhistoria

- h. Synliggör platsens historia och säkerställ de värden som finns på Lövholmen genom att exempelvis lyfta fram, rama in och aktivera bevarade byggnader, programmera bevarade byggnader så att de bidrar till möten mellan människor, och gör satsningar på element i den offentliga miljön som ex. konst, temalekplatser. Utgå från byggnadernas förutsättningar för att definiera deras innehåll.
- i. Synliggör kulturmiljö och historia även i det nya så att detta också i framtiden präglar Lövholmen i ex. materialval, konst, samtidigt som hållbart byggande och ny teknik möjliggörs.

- j. Låt arkitektur av hög kvalitet prägla planeringen och projekteringen. Skapa förutsättningar för levande arkitektur och variation som bidrar till positiv upplevelse av stadsrum och gaturum.

Identitet, kulturliv och kreativitet

- k. Bygg vidare på den kreativa miljön genom att dra nytta av kulturmiljöhistoria och Färgfabrikens kulturverksamhet för att utveckla Lövholmen som en destination och bostadsområde med kultur och kreativitet.
- l. Skapa identitet, ett starkt varumärke och en attraktiv stadsdel från start- där kultur är en identitetsskapande kraft- genom aktörssamverkan och placemakingarbete med tillfälliga aktiviteter.
- m. Låt konst och kreativitet synas i långsiktiga lösningar och installationer genom att nyttja den starka identiteten av kreativitet som finns i området.

2. Kulturens intåg i Lövholmen – från industriområde till kulturkluster

En lång historia som plats för verksamheter

Sedan 1980-talet har Lövholmen varit en viktig produktionsplats för kultur. Idag är området ett etablerat kulturkluster med både produktions- och visningslokaler inom en stor bredd av kulturformer.

Områdets historia som verksamhetsområde inleddes när järnvägen drogs förbi Liljeholmen 1860. Då började en rad industrier etablera sig på Liljeholmsvikens södra sida som dittills mestadels varit ett obebyggt lantligt område. Marken var billig och Liljeholmen med Lövholmen kom att bli Stockholms första industriförort.

Genom stadsmissionens etablering av industrihemmet (19) fick området tidigt inslag av social och ansvarstagande verksamhet. I industrihemmet erbjöds behövande både bostad och jobb i lättare verkstadsindustri.

Lövholmen hade sin storhetstid som industriområde under efterkrigstiden men under 1980-talet började verksamheterna gradvis avvecklas. Som på många liknande platser med tomma industrilokaler hittade snart konstnärer och andra kulturaktörer till området.

Kulturens intåg i Lövholmen

Kolsyrefabriken (10) togs ur drift 1988. I samband med stängningen började konstnärer och aktörer inom scenkonst och teater flytta in i de tomma lokalerna. Arbetet i ateljéerna pågick fram till att lokalerna, på grund av det kraftiga förfallet dömdes ut i slutet av 2000-talet.

Parallellt med ateljéverksamheten i kolsyrefabriken så flyttade också kulturverksamhet in i Smedjan (5) och senare Färgfabriken (8). Lärare och elever från Konstfack tog först plats i Smedjan. I mitten av 90-talet utvecklades Färgfabriken till en konsthall, och blev ett besöksmål inom konst och stadsbyggande.

När kolsyrefabriken stängde för ateljéverksamhet 2008 kunde en del av konstnärerna flytta in i Beckershuset (1), som då stod tomt. Konstnärerna bildade ateljéföreningar och kom successivt att fylla upp huset med ateljéer och ett par publika gallerier.

Fram till idag har ateljéverksamhet också funnits i Cementas kontors- och verksamhetsbyggnader (11, 13, 14).

Bredvid Beckers huvudkontor står Grindstugan (3) – den gamla entrén till Beckers område. Ungefär parallellt med att Beckershuset fylldes tog kulturföreningen Pluto plats i stugan och drev bland annat en känd klubb som lockade publik från hela regionen. Verksamheten pågick mellan 2008 och 2011.

2009 ockuperades en av Cementas kontorslokaler. Ockupanterna krävde ett allaktivitetshus. Cementa meddelande att de redan hade planer på ett galleri i byggnaden, Betonggalleriet (15), som kom att bedriva verksamhet fram till 2021.

Verksamheter som skiftat över tid

Kännetecknande för Lövholmen är att verksamheterna ändrat karaktär över tid. Några verksamheter har lång kontinuitet på platsen, medan andra har kommit, gått och ersatts av nya. Flera olika industrier eller verksamheter har samexisterat och bedrivits parallellt på sina respektive tomter – Beckers, De förenade kolsyrefabrikernas AB, Industrihemmet, Cementa och kulturverksamhet exempelvis i Färgfabriken.

1. **Beckers huvudkontor (Beckershuset).** Ursprungligen med inköps- och försäljnings-avdelningar (1916).
2. **Lagerbyggnad (verkstad/förråd).** (1962)
3. **Beckers portvaktshus.** Entrén in till Beckers verksamhetsområde. (1929, 1944)
4. **Spredfabriken/Nya Färgfabriken.** Lager och produktion för Beckers. Nu riven. (1953, 1964)
5. **Nitrolackfabriken.** Produktionsbyggnad där Beckers tillverkade billack. (1944)
6. **Beckers förbandsfabrik.** Tillverkning av förband och andra apoteksartiklar som behövdes under första världskriget och senare. (1915)
7. **Ångpannecentral med skorsten.** Uppfördes i syfte att förse framförallt Nitrolackfabriken men även övriga byggnader med värme. (1945)
8. **Palmcrantzka fabriken (Färgfabriken).** I byggnaden producerades ursprungligen jordbruksmaskiner. Med Beckers övertagande 1902 blev byggnaden färgfabrik. (1889)
9. **Smedjan / "Smälten".** Smedja för Palmcrantz & Co. Efter att Beckers tog över fastigheten kallades byggnaden för "smälten". (1889)
10. **Kolsyrefabriken.** Markerar starten på kolsyratillverkningen i Sverige år 1896. 2021 eldhärjades stora delar av fabriksanläggningen. Idag är anläggningen riven.
11. **Cementa Kontorsbyggnad 1.** (1941)
12. **Cementa Verkstads- och personalbyggnad.** Byggnadslängan för personal och verkstäder. (1948)
13. **14. Cementa kontors- och verksamhetsbyggnader.** Tidigare benmjölsfabrik, från 1890-talet blev det sågverk. Snickerifabriken byggdes om till kontor och benmjölsfabriken till kontors- och produktionsbyggnad med skorsten.
15. **Cementa kontorshus 4.** Kontorsbyggnad uppförd 1953.
16. **17. 18. Varumagasinet, Torrbruksfabriken och Siloanläggningen** - 1948 etablerade sig Cementa på Lövholmen med en distributionsanläggning som försåg hela Stockholmsregionen med cement.
19. **Industrihemmet.** År 1936 uppfördes ett industrihem vilket inrymde verkstäder och bostäder för Stockholms Stadsmission.

3. Färgfabriken – en arena för konst, arkitektur och samhällsutveckling

Palmcrantzka huset – från fabrik till konsthall

Färgfabriken är inrymd i Palmcrantzka huset, som uppfördes för tillverkning av slättermaskiner och kulsprutor 1889. 1902 tog färgfirman Wilhelm Becker över fabriken för produktion av färg, tvål, konstnärsmaterial och förbandsartiklar. Produktionen pågick i huset fram till 1970-talet. Sedan användes delar av huset som lagerlokal.

I mitten av 90-talet genomfördes en omfattande renovering. I dialog med Arkitektförbundet väcktes idén att inrätta en konsthall i byggnaden och 1995 slog Färgfabriken upp dörrarna till sin första utställning och blev snabbt en viktig aktör i Stockholms kulturliv. Byggnaden ägs idag av Lindéngruppen AB.

Kulturinstitution som satt Lövholmen på kartan

I byggnaden Färgfabriken håller två separata verksamheter till: konsthallen Färgfabriken som är en privat verksamhet som drivs genom en stiftelse och Färgfabriken Evenemang AB som är ett bolag som får hyra in sig i huset under lov av stiftelsen för att driva café och hyra ut lokalerna för konferenser och fester.

Färgfabrikens utställningar drar årligen en publik på ca 30 000. Till det kommer deltagare i workshops och seminarier. Färgfabrikens kafé finns i bottenvåningen och är öppet för allmänheten. Kaféet lyfts fram som en viktig målpunkt för närboende och mötesplats för många av de kulturutövare som har sin verksamhet på Lövholmen.

Färgfabriken har bidragit till att öppna upp Lövholmens slutna industriområde för omvärlden och har satt området på kartan. Konsthallen har med sin breda verksamhet blivit en omtalad kulturinstitution med högt anseende, såväl lokalt i Stockholm som nationellt och internationellt.

Konst som förenar spets och bredd

Färgfabriken är en uppskattad scen för samtidskonst. Genom åren har konsthallen lyft fram många kända konstnärskap och folkkära konstnärer som Ernst Billgren, Carl Johan DeGeer och Marianne Lindberg DeGeer, som dragit stor publik till Lövholmen. Man har också lyckats integrera konstnärliga förhållningssätt i sin övriga verksamhet, där konsten används som en kraft som frigör idéer och skapar energi i tankerummet. Under ett antal år drev konsthallen ett informellt studioprogram, Open studios, där kreatörer bjöds in att under en kortare period ta över ett öppet projektrum, med syfte att exponera den kreativa processen och föra konstnärer och publik närmare varandra.

Drivande i stadsbyggnadsdebatten

Stiftelsen Färgfabrikens syfte är att jobba med samtida konst och arkitektur och temat har varit genomgående sedan starten. Genom sin verksamhet har Färgfabriken blivit en drivande aktör och röst i Stockholms stadsbyggnadsdebatt. År 2001 arrangerades utställningen Sthlm@Large för att lyfta frågor om det framtida växande Stockholm. Utställningen var ett samarbete med bland annat KTH och involverade studenter från Arkitekt högskolan och Erasmusprogrammet i workshops och seminarier. Golvet i färgfabrikens stora sal täcktes av ett enormt flygfoto över Stockholm och besökarna uppmuntrades att själva göra inlägg i debatten om förtätning, höghus och grönområden. Stockholm at Large blev en stor publiksuccé. Utställningen väckte allmänhetens intresse för stadsbyggnadsfrågor och bidrog till att etablera Färgfabriken som en central aktör i samhällsdebatten.

Färgfabriken har sedan starten varit drivande i stadsbyggnadsdebatten och genom sin verksamhet satt fingret på aktuella framtidsfrågor. Utställningen **Stockholm at Large 2001** bidrog till att väcka allmänhetens intresse för stadsutveckling. Foto www.fargfabriken.se

Samarbetsyta för universitet, myndigheter näringsliv

Färgfabriken har ett väletablerat samarbete med ett stort antal universitet och högskolor – med studenter, lärare och forskare. Här ordnas föreläsningar och workshops inom arkitektur, stadsplanering, konst, projektledning, curering och design. Färgfabriken är också med och formar forskningsprojekt och kursupplägg, ofta inom ramen för pågående utställningar och seminarier på konsthallen.

Centralt i verksamheten har samarbetet med kommuner, regionala aktörer och företag i Stockholmsregionen varit. Aktörerna har bidragit med kunskap, tid och/eller medel och får tillgång till Färgfabrikens kreativa process, lokaler, kunskap och kontaktytor för att utveckla sina frågeställningar. I Stockholms stad har det funnits ett väletablerat samarbete i stadsbyggnadsfrågor med flera förvaltningar. Tillsammans med Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning har Färgfabriken ordnat konstkollo för ungdomar i stadsdelen.

Internationella influenser och samarbeten

Det internationella kontaktnätet är stort och Färgfabriken har varit tidiga med att fånga upp internationella strömningar och idéer och ta hem dem för diskussion och undersökning i sin verksamhet. År 2006 bjöd Färgfabriken in den amerikanska professorn Richard Florida, en av världens ledande forskare och debattörer inom stadsutveckling och stadsförnyelse. Florida är bland annat känd för sina teorier om ”den kreativa klassen” och rankingsystem som värderar städer och stadsdelar efter kriterier som bohèmeindex, gayindex och mångfaldsindex.

Sociala perspektiv i stadsbyggnadsprocessen

Genom utställningar och projekt har Färgfabriken också intresserat sig för humanistiska och sociala perspektiv i stadsbyggnadsprocessen och närmast sig metoder som ”cultural planning”, som tar sin utgångspunkt i de kulturella resurserna. Cultural planning syftar till att fånga en plats själ, där människan, livsmiljön och kulturen står i centrum. Metoden bygger på lokalt engagemang och kartläggning av en plats kulturella kvaliteter som utgångspunkt för platsutveckling.

Laboratorium för samhällsutveckling

Färgfabriken har en lång tradition av idéutveckling och har fungerat som ett tankerum och laboratorium för arkitektur och stadsutveckling. Genom en lång rad projekt och samarbeten har Färgfabriken fortsatt att undersöka förutsättningarna för framtidens stad och hitta nya former för idégenerering och debatt, bland annat i Experiment Stockholm, Building Blocks, Stockholm on the move och New Urban Topologies. På det sättet har institutionen kommit att bli ett slags färdskrivare, som följt och drivit på stadsbyggnadsdebatten de senaste 25 åren.

Lokal aktör och kulturkraft i Lövholmen

Färgfabriken är en engagerad aktör i Lövholmen och vill gärna delta kreativt i områdets utveckling. Genom åren har man varit aktiv i debatten om Lövholmen, med flera utställningar och projekt på konsthallen. 2020 samlade Färgfabriken ett 60-tal kulturverksamma i Manifestation Lövholmen, för att sätta ljus på området som en unik kulturell nod i Stockholm, en plats som alstrar kreativitet och bär på en rik historia.

Finansiering (så som den såg ut 2021 då rapporten först

publicerades). Färgfabriken söker medel från olika instanser för att få en stabil ekonomi och bredd i verksamheten. Grundfinansieringen kommer från fastighetsägaren Lindéngruppen AB samt verksamhetsbidrag som söks årligen från Statens Kulturråd, Region Stockholms Kulturförvaltning och Stockholms stads Kulturförvaltning. Vidare ansöks om medel för projekt och utställningar från bland annat EU, Postkodstiftelsen, UD, Svenska Institutet, Forum Syd, Goethe Institutet, FN och Svenska ambassader runt om i världen. Projekt och utställningar delfinansieras av samarbetspartners som universitet, högskolor, kommuner, myndigheter och företag. Ekonomin förstärks genom att egenproducerade utställningar säljs i Sverige och till andra länder.

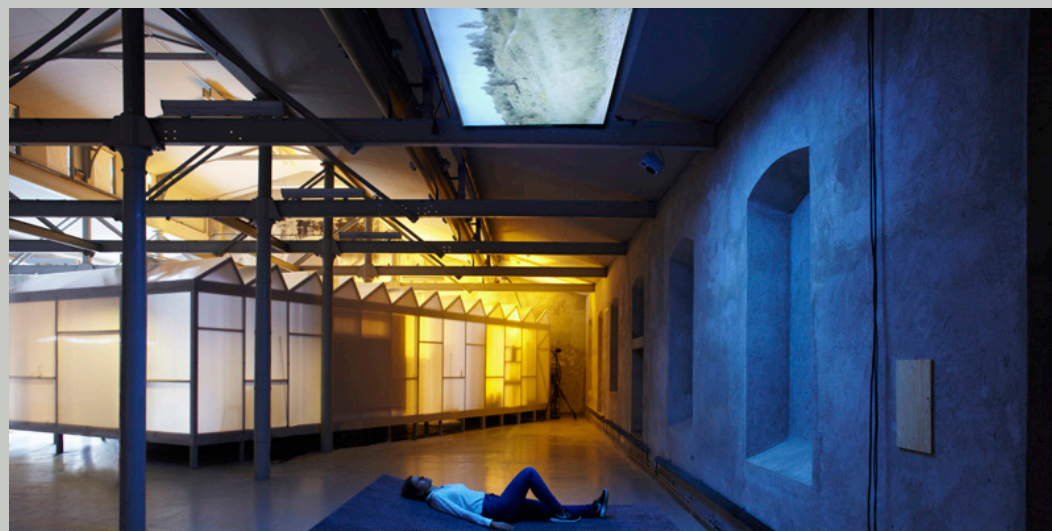
Foto www.fargfabriken.se

Ett axplock från Färgfabrikens verksamhet

2012 installerades konstverket **TEJP Stockholm** av designkollektivet Numen i stora salen likt ett enormt spindelnät där publiken bjöds in till att klättra och utforska installationen och rummet från alla vinklar.

I verket **Earthscore Specularium** av konstnären Luis Berrios-Negrón uppfördes ett kombinerat boende, växthus och social mötesplats i konsthallen. Konstnären flyttade in tillsammans med sin familj, höns, ankor, fiskar och växter för att bo under utställningsperioden och därigenom utforska nya boendeformer. Foto David Fischer, Färgfabriken

Färgfabriken har högt kulturhistoriskt värde och får inte rivas. Karaktäristiskt för byggnaden är den stora salen med sina monumentala pelare och råa fabriksinteriör som används som utställningsrum. I byggnaden finns även två intimare projektrum, en butik och Färgfabrikens Kafé under ett vackert valvtak på bottenvåningen. Kaféet är en viktig målpunkt såväl för närboende som för verksamma i området. Lokalerna hyrs ut för evenemang, fester och seminarier. Foto www.fargfabriken.se

Stockholm on the Move var ett laboratorium där många aktörer möttes i en experimentell miljö, genom utställningar, debatter och seminarier. Här prövades nya idéer och här ställdes frågor om hur Stockholm utvecklas och formas. Vad är Stockholm i ett lokalt, regionalt eller globalt sammanhang? Hur samspelar infrastruktur, byggande, miljö och kulturliv? Vilket samhälle bygger vi för kommande generationer? Foto: www.fargfabriken.se

I utställningen **Building Blocks** ligger barns visioner till grund för ny arkitektur. Metoden bygger på ett samarbete mellan barn och arkitekter, där barn och unga agerar beställare och arkitekterna tolkar barnens önskemål. Resultatet av samarbetet presenteras i form av färdiga byggnader i konsthallen. Foto: www.fargfabriken.se

4. Beckershuset – en produktionsplats för konst och kultur

Färgfabrikens kontor och lager

Beckers etablerade sig i Lövholmen redan 1902 då de förvärvade Palmcrantzka fabriken, nuvarande Färgfabriken. Några år senare, 1916, uppförde Beckers en tidstypisk industribyggnad med lager, inköps- och försäljningsavdelningar, vilket även blev företagets huvudkontor. I slutet av 1900 talet började Beckers verksamhet succesivt avvecklas i Lövholmen och efter att det före detta huvudkontoret sålts till Skanska stod det under ett par år tomt.

När kolsyrefabriken stängde för ateljéverksamhet 2008 blev många konstnärer ateljélösa. På jakt efter nya lokaler hittades Beckers tomma huvudkontor. Skanska var positiva till att upplåta lokalerna. En ateljéförening bildades för ändamålet, en förening som snart skulle följas av fler.

En gång i tiden, med påkostad inredning, satt Beckers chefer högst upp i huset på plan fyra (1920) Foto: Beckersarkivet

Ett hus fullt av ateljéer

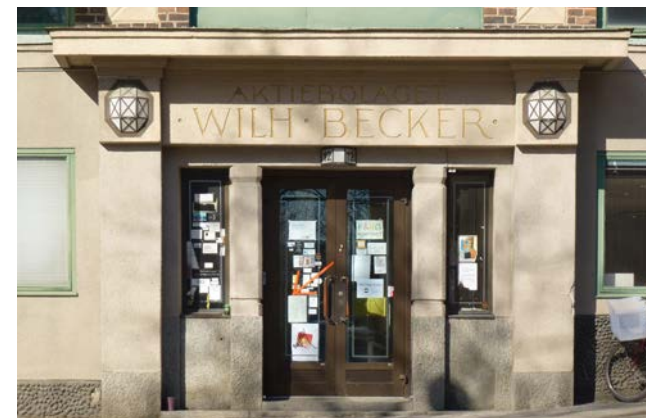
I Beckershuset sitter idag fyra ateljéorganisationer och ett antal enskilda hyresgäster med rivningskontrakt hos Skanska. Sammanlagt är det två till tre hundra arbetsplatser som hyrs ut till konstnärer, designers, journalister, programmerare med flera. Majoriteten är egenföretagare som söker en hyra som står i proportion till deras inkomster och närhet till andra yrkesutövare. Många har ateljén som sin huvudsakliga arbetsplats och är där dagtid, något som kan vara ovanligt i ateljéföreningar. Blandningen av olika professioner ger möjlighet till snabb hjälp och samarbeten när möjligheter uppstår. Det centrala läget underlättar kundkontakter, vilket har bidragit till att Beckershuset blivit en mycket eftertraktad och populär arbetsplats.

Beckershuset fungerar först och främst som arbetsplats för medlemmarna och kan därmed uppfattas som stängt för allmänheten. Det finns dock två publika ateljéer som medlemmarna kan hyra för offentliga evenemang. I dessa lokaler har det genom åren hållits utställningar, fester och klubbar vilket lockat besökare från hela Stockholm.

Färgkontoret

Ateljéföreningen Färgkontoret var först ut att etablera sig i Beckershuset. De startade 2008 och drivs idag som en ekonomisk förening med cirka 25 produktionsplatser på sammanlagt 400 kvadratmeter.

I början bestod gruppen mestadels av konstnärer knutna till Konstfack men har idag har föreningen en mycket stor blandning av aktörer med någon tonvikt på journalister,

Över portalen syns fortfarande firmans namn "Aktiebolaget Wilh. Becker". Foto: Holger Ellgaard

"Välkommen till Färgkontoret" - i glaset till entrén vittnar en rad lappar och klistermärken om dagens huvudsakliga verksamhet.

författare och förläggare. Många av de verksamma bor i närområdet. När någon flyttar ut får denne rekommendera en ny hyresgäst, vilket lett till en organisk förskjutning av verksamhetstyper över tid.

Platform Stockholm

Platform Stockholm är en konstorganisation, ateljékollektiv och utställningslokal i Beckershuset som grundades 2010. De arbetar bland annat med algoritmstyrd konstverksamhet och de sticker ut som ett aktiebolag i huset. Med 66 ateljéer och 110 konstnärer är Platform den största hyresgästen och har förutom två egna plan även en delad våning med Färgkontoret. I det publika galleriet hålls konstutställningar och andra kulturella aktiviteter. Nära hälften av medlemmarna är konstnärer och de andra mest märkbara grupperna jobbar inom design, film och foto.

Plan fyra

Ateljéföreningen Plan fyra grundades 2009 och är en konstnärsdriven ekonomisk förening som sitter på översta planet i Beckershuset. Sedan 2012 driver man även ett publikt galleri kallat Toppen! Hela våningsplanet är lite större än 1000 kvadratmeter och huserar ca 50 verksamma. När en plats blir ledig får övriga medlemmar rekommendera nya medlemmar från sina egna nätverk – ett recept på god stämning och variation på yrkeskategorier enligt föreningen. På planet sitter exempelvis koreografer, låtskrivare, arkitekter, psykologer, konstnärer, modeskapare, programmerare och fotografer.

PLAN FYRA

PLATFORM STOCKHOLM

FÄRGKONTORET

ÖVRIGA

Beckershuset disponeras huvudsakligen av fyra ateljéorganisationer med verksamhet inom en lång rad av kulturformer.

En inblick i ateljéverksamheten

Per Isrealson, forskare. Foto: Nyréns

Jenny Franke driver ett förlag. Foto: Nyréns

Beata Boucht, illustratör och grafisk ormgivare.
Foto www.fargfabriken.se

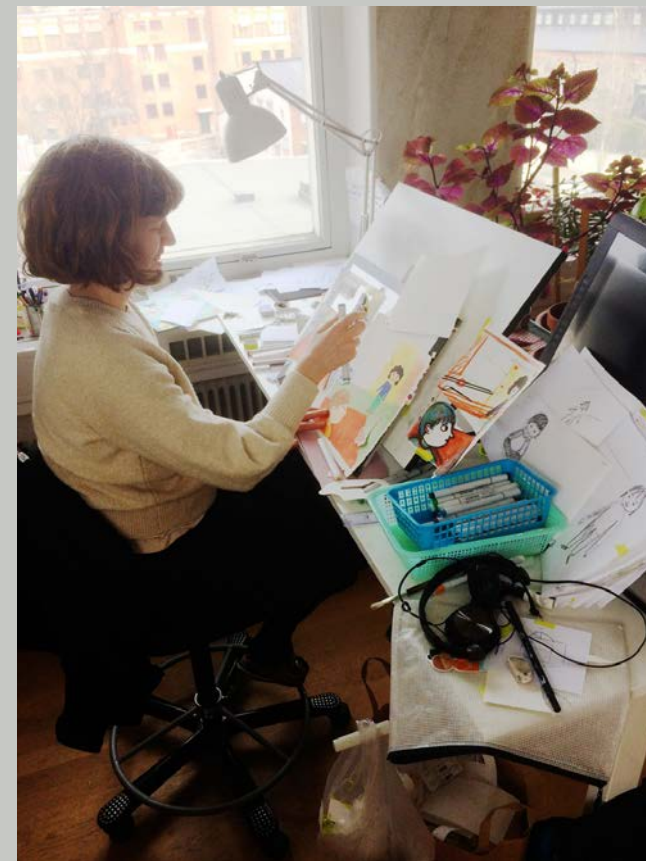
Isak Sundström, musiker och konstnär. Foto www.fargfabriken.se

Minna Palmqvist, konstnär och modedesigner.
Foto www.fargfabriken.se

Åsa Cederqvist, konstnär. Foto www.fargfabriken.se

Elisabet Ericson, illustratör, konstnär och barnboksförfattare.
Foto www.fargfabriken.se

5. Förutsättningar för kulturproduktion och ateljéer i Stockholm

Stockholm på Europas kulturkarta

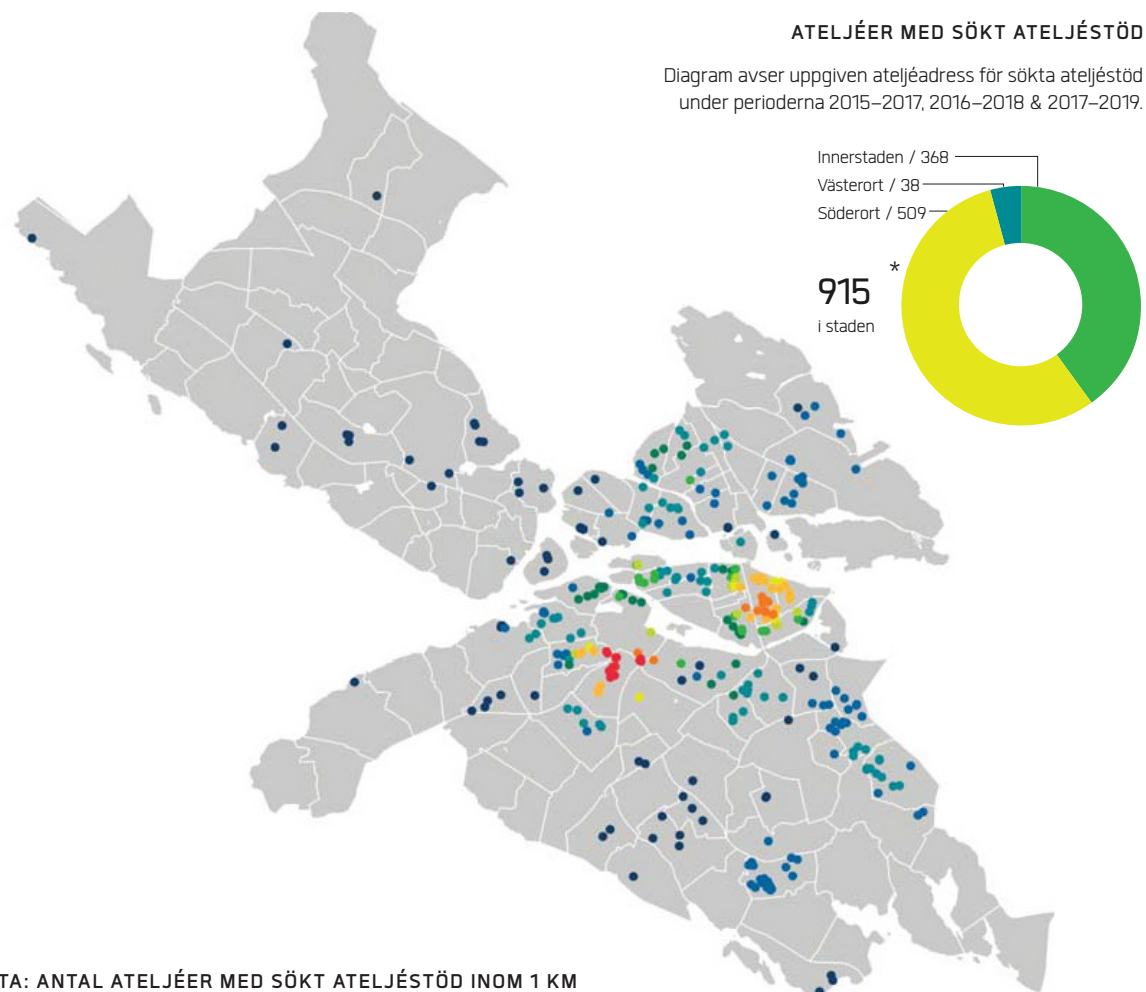
De senaste tio åren har Stockholmsregionen utvecklats starkt inom kulturella och kreativa näringar. Idag är Stockholm ett av Europas starkaste kreativa kluster, liksom London och Berlin. Design, mode, mat, spel, film, reklam och delar av musikbranschen har klivit fram och utgör en självklar del av det samtida Stockholm. I innerstaden har branscherna skapat nya produktionsplatser som A-huset i gamla Arkitekturmuseums lokaler och Alma i Designskolan Beckmans gamla lokaler.

Lövholmen – en kulturell och konstnärlig nod

Inom konsten är en stor del av dagens ateljéer och andra produktionsplatser koncentrerade till Södermalm och södra Stockholm. Många konstnärer och kulturverksamma bor och verkar i dessa stadsdelar. Här ligger priserna generellt lägre och konstnärer har hittat platser att verka i gamla industrifastigheter och omvandlingsområden, ofta på rivningskontrakt. Med sin stora koncentration av ateljéer sticker Lövholmen ut som en konstnärlig nod i södra Stockholms kulturkluster.

Ateljéverksamheten trängs ut

Ett välkänt problem för konsten är att ateljéverksamheten successivt trängs bort från centrala delar av storstadsregionerna till följd av urbanisering och stadsutveckling. Hyrorna ökar, nedgångna byggnader rivs och tidigare oattraktiva fastigheter omvandlas till bostäder och andra mer kommersiella upplåtelser. Den klassiska utvecklingen är att konstnärer hittar slitna och billiga lokaler i verksamhetsområden och utkantmiljöer. Genom sin närvaro och verksamhet skapar konstnärerna intresse och värden som påskyndar en gentrifiering- och omvandlingsprocess, som gör det omöjligt för dem att vara kvar. Konstnärerna får dra vidare till nästa plats.

Karta producerad av Spacescape för Stockholms stad

Ateljén är basen

Tillgång till konstnärliga produktionsplatser är en förutsättning för ett fungerande kulturellt ekosystem. Ateljén är avgörande för konstnärerna och för konsten. Många söker sig idag till produktionsplatser som samlar flera konstnärer och andra kulturaktörer. Det ger ett socialt sammanhang, möten och möjligheter. Följande önskemål har formulerats i undersökningar om ateljéplatser:

- Oömma lokaler, gärna gamla industrilokaler,
- Kreativa och tillåtande miljöer som inte är för tillrättalagda. Miljöer som inspirerar till kultur. Ofta är kulturmiljön en viktig beståndsdel.
- Gärna i kluster med andra konstnärer inom andra konstområden och eller andra kulturella och kreativa näringar
- Centralt läge, närhet till kommunikationer, lätt att träffa beställare
- Gemensamma utrymmen som kök, projektrum för tillfälligt behov av större yta, visningar eller samtal

Hyran som nyckelfråga

För konstnärliga produktionsplatser är hyresnivåerna en nyckelfråga. Konsten är ett fält där ersättningen för arbetet/produkten/konstverket sällan står i proportion till arbetad tid. Många konstnärer har osäkra inkomster och är beroende av brödjobb för att finansiera sitt konstnärskap. Även bland etablerade och internationellt uppmärksammade konstnärer är det få som kan betala mer än 1100 kronor per kvadratmeter och år, ca 2000 kr i månaden för lokalhyra. Långt under marknadshyra för lokaler i de flesta lägen. Medianlönen för en konstnär ligger idag på ca 13000 kronor i månaden före skatt.

Stockholms stads ateljéstrategi

Stockholms stad ser det stora värdet i konst och kultur och fördelar 460 ateljéer, genom Fastighetskontoret, Stadsholmen och de kommunala bostadsbolagen som erbjuder hyreskontrakt i mestadels äldre fastigheter i sitt bestånd. Staden erbjuder också ett ateljéstöd för konstnärer och kulturutövare, som nyligen höjts till 1500 kronor i månaden. På kulturförvaltningen finns sedan 2016 en kulturlots som fungerar som en länk mellan kulturlivets aktörer, kommunens förvaltningar och bolag samt kommersiella aktörer och privata fastighetsägare. Kulturlotsen arbetar proaktivt för att hitta nya etableringar för produktionsplatser, bland annat genom att matcha lokaler med kulturverksamhet. Inom ramen för en särskild ateljéstrategi 2017-2020 har kommunen lyckats etablera 285 nya produktionsplatser för kultur samt bevarat drygt 100 ateljéer genom flytt till ersättningslokaler.

Efterfrågan på ateljéer är emellertid långt ifrån tillgodosedd och det finns ett fortsatt stort behov av arbeta strategiskt med ateljéfrågan, inte minst med tanke på att flera ateljéföreningar och ateljéhus nu är hotade, bland annat i Lövholmen och Axelsberg. Många konstnärer hyr på rivningskontrakt och lever med ett ständigt hot om att behöva flytta.

Planering av produktionsplatser för konst

Enligt de nationella målen för gestaltad livsmiljö beslutade av riksdagen 2017/18, ska konsten vara en integrerad del i samhällsplaneringen. I fokus står gestaltningen av livsmiljöerna i sin helhet samt på den offentliga konsten. Stockholmsregionen förändras i snabb takt och om kulturen och konsten ska fortsätta att vara en del av samhällsutvecklingen krävs planering och insikt i den

infrastruktur/ekologi som bär upp den. Att planera och skapa rum för produktion och visning av konst behöver hanteras i de första stegen av etablering av nya områden på motsvarande sätt som för skolor och förskolor, idrotts- och fritidsanläggningar. Det behövs kunskap om behovet av konst och kultur och om konstens förutsättningar. Som ett verktyg för att räkna ut behovet och värdet på kulturen har Stockholms stad utvecklat Kulturkalkylen som används i samband med nya stadsutvecklingsprojekt.

Kulturdriven platsutveckling

Många ser det stora värdet i att planera in produktionslokaler för konst och kultur i nya områden. Det finns en utbredd kunskap om det värde konsten skapar i form av en intressant och levande stadsmiljö, social sammanhållning. Så kallad kulturdriven platsutveckling bidrar samhällsekonomiskt och socialt genom att bland annat öka tidigare anonyma platsers attraktivitet. Trots kulturens dokumenterat stora värdehöjande effekter görs emellertid lite för att säkerställa kulturnärvaron i nya stadsutvecklingsområden. Med dagens marknadsstyrda hyressättning är det omöjligt för konstnärerna att klara hyran i nybyggda områden.

En intressant jämförelse i detta sammanhang är hur kommunen planerar och finansierar idrottens anläggningar. För att föreningsidrotten ska ha möjlighet att hyra in sig i anpassade lokaler väljer kommunen att gå in med kraftfulla subventioner. Kulturen som samhällsnytta prioriteras inte på samma sätt. Det finns mycket som skulle kunna göras för att skapa bättre förutsättningar för konst- och kulturproduktion och dra nytta av kulturen som värdeskapare och kraft i stadsutvecklingen. Med vilja, kreativitet och flexibilitet i systemet kan olika aktörer samverka för att ta tillvara kulturens möjligheter.

6. Kulturlivet i Gröndal och Liljeholmen

Mellan Gröndal och Liljeholmen

Lövholmen står inför en omvandling där dagens verksamhetsområde ska utvecklas till en blandad stadsdel. Med kunskap om närområdets potential och utmaningar kan området bli en viktig pusselbit som kompletterar omgivande stadsdelar med kvaliteter som saknas idag. Det som idag är en sluten miljö och ett glapp i stadsväven bli den naturliga länk som knyter omgivande stadsdelar närmare varandra i ett mer sammanhängande stadslandskap.

Gröndal, en stadsdel i förändring

Väster om Lövholmen, vid sidan av de stora kollektivtrafikströmmarna, ligger Gröndal. Ett område som med sitt avskilda läge fått en identitet som en lugn plats med småstadskaraktär. En avsaknad av självklara målpunkter gör att de få besökare som hittar hit oftast gör det i rekreativt syfte, kanske för att promenera längs vattnet. Med tvärbanan som öppnades 2000, fick Gröndal en större genomströmning av människor, något som bidragit positivt till stadslivet.

Ett Södermalm som förr

Gröndalsborna beskrivs ha en stark och egen kultur. De är mycket engagerade i vad som sker i deras område. Identiteten, den av en småstads, är ”att man gör saker tillsammans”, åtminstone var det så förr. För Gröndal har under de senaste årtiondena genomgått en markant förvandling. Ett stort antal nya lägenheter har tillkommit genom omvandling av äldre kontors- och verksamhetsbyggnader och många hyresrätter har ombildats till bostadsrätt. Mer kapitalstarka invånare har successivt flyttat in. Trots det lever bilden kvar av en stadsdel vars identitet vilar på något som kan liknas vid ett Södermalm från förr. Och även om många konstnärer

försvunnit från stadsdelen i så finns det fortfarande kvar en betydande kulturnärvaro i området.

Kulturskola

Längs Gröndalsvägen, i lokaler som tidigare varit biograf och filmstudio, har Kulturskolan i Gröndal tagit plats. Verksamheten har drygt 400 elever och 10 lärare i fyra salar. Här finns dans, teater och två musikrum. Teaterscenen är en black box med plats för 90 sittande i gradäng. Utöver den egna verksamheten hyr skolan ut sina lokaler till en kör och till Stockholms barndansskola samt sporadiskt till exempelvis bostadsrättsföreningar som behöver möteslokaler. Lokalerna har byggts om för kulturskolan, men anses trots detta inte vara helt ändamålsenliga. Det finns behov av uppdatering av säkerhetssystem gällande brand, lås och larm i lokalerna. Kulturskolan ser möjligheter att etablera en nod i Liljeholmen och har behov av multianpassad lokal (teater, musik, dans) som kan samnyttjas med andra aktörer.

Bibliotek med anor

Ända sedan 1940-talet har det funnits ett bibliotek i Gröndal. Idag ligger biblioteket mitt i Gröndals centrum med skylfönster ut mot Gröndalsvägen. Det är ett mindre bibliotek, ca 260 kvadratmeter publik yta, med fokus på att erbjuda de boende i området tillgång till medier. Det finns ett fåtal sittplatser och tillgång till datorer samt kopiering/scanning. Biblioteket har ett uppskattat och välutvecklat samarbete med förskolorna i området.

Liljeholmen, en växande kollektivtrafiknod

Liljeholmen kan närmast beskrivas som Gröndals motsats, liggandes mitt i knutpunkten mellan tunnelbana, buss och tvärbana. Här strömmar ett ständigt flöde av människor förbi dagligen.

Under de senaste årtiondena har ett område som tidigare präglats av industri omvandlats till ett centrum med kontor, kommers och bostadsområden med hög täthet, Årstadal, Liljeholmskajen och Marievik. Också i Liljeholmen har kapitalstarka medborgare tagit plats och även om identiteten och historien är mer otydlig än i Gröndal, så delas det starka engagemanget för den egna stadsdelen.

Föreningsliv i tiden

Föreningslivet är förhållandevis starkt i Gröndal och Liljeholmen även om trenden går mot att inte organisera sig i frågor på samma sätt som förr. Det har blivit allt svårare att locka människor att ta ett ideellt ansvar och staden har knappa resurser för att stödja de initiativ som uppstår i civilsamhället.

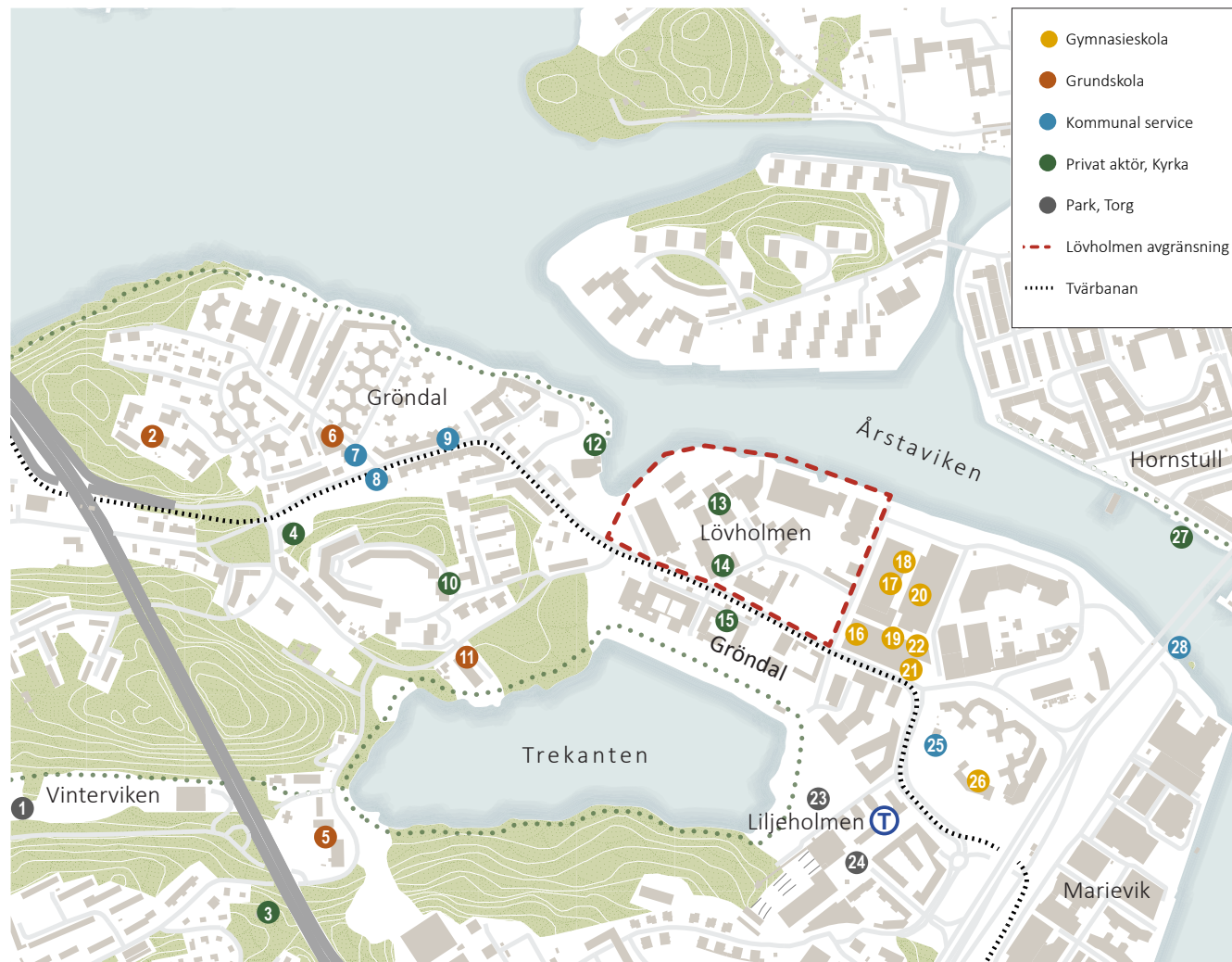
I området runt Lövholmen finns flera aktiva föreningar, till exempel Liljeholmen-Hägerstens hembygdsförening, Liljeholmshallarnas många besökande idrottsföreningar och en trädgårdsförening. I gränsen mot Lövholmen finns en kanotklubb där flera verksamma i Beckershuset är medlemmar, och vägg i vägg ligger en båtklubb.

Viktiga platser för kulturlivet

Gröndalsborna lyfter fram flera mötesplatser som har speciell betydelse för områdets kulturliv, exempelvis:

- Strandpromenaden och platsen kring båtklubben. På sommaren arrangeras här fester med bland annat dans på bryggan. Ett populärt café, Cul de sac, ligger på samma plats, med en hipp industrikänsla som påminner om kontinenten.
- Trekantsparken, en viktig samlingsplats för boende, föreningar och aktiviteter. På sommaren lever grönområdet kring sjön upp. Här finns också den populära fruktlekplatsen.

1. Vintervikens kolonilottsområde. mm.
2. Gröndalsskolan
3. S:t Sigfrids kyrka
4. Gröndals kyrka
5. Blommenbergsskolan
6. Magitaskolan
7. Kulturskolan
8. Gröndals ungdomscafé/fritidsgård
9. Gröndals bibliotek
10. Snabbköpet
11. Entréskolan
12. Gröndals båtklubb/Café cul de sac
13. Färgfabriken
14. Beckershuset
15. Kollektivhusföreningen Trekanten
16. Djurgymnasiet
17. Realgymnasiet
18. Stockholms estetiska gymnasium
19. Didaktus gymnasium
20. Praktiska gymnasiet
21. Gymnasieskolan Futurum
- Liljeholmens gymnasium
- Trekantsparken- fruktleksparken
22. Liljeholmstorget
23. Planerat ungdomshus
24. Nordiska Musikgymnasiet
25. Hornstulls strand
26. Teater under bron

Verksamheter och offentliga rum med betydelse för kulturlivet i Liljeholmen och Gröndal.

- Liljeholmstorget, en knutpunkt för folkliv och aktiviteter. Diverse föreningar och intressegrupper är lokaliserade här.
- Vinterviken, ett grönt kulturstråk som lockar människor från såväl närliggande stadsdelar som längre ifrån. Här finns bland annat trädgårdscafé med kulturverksamhet och musikscen, koloniträdgårdar, bisamhälle, groddamm, idrottshall, bollplaner, utegym, kulturpark och ateljéer i den levande kulturmiljön vid Alfred Nobels Fabrik. Längs stråket finns också generösa grönytor där parkteatern ger föreställningar om sommaren.

Brist på kvällsliv

Både Liljeholmen och Gröndal lider brist på kvällsliv. På Liljeholmstorget stänger gallerian tidigt och frånvaron av till exempel barer i området har lett till en ödslighet som av många upplevs som otrygg. I Årstadal och Liljeholmskajen påtalas, av de boende, likaså en stor brist på kultur, service och nöjen. Tidigare var det mer kvällsaktivitet i Lövholmens gamla industrilokaler, med klubbar och fester. Men sedan klubbarna stängt har kvällslivet begränsats till Färgfabriken som vid tillfällena hyr ut sina lokaler.

Brist på friytor och platser för barn

Liljeholmen brottas med en låg andel friyta i relation till invånarantal. Med en hög exploatering och ett stort antal nyinflyttade har trycket på parker och grönområden ökat de senaste åren. Parkbristen drabbar inte minst skolor och förskolor som är beroende av allmänna friytor för sin utevistelse. Enligt stadsdelsförvaltningen är det ett hårt tryck även på inomhuslokaler. Stadsdelens förskolor och öppna förskolor är fyllda till sista plats.

Liljeholmen och Gröndal har en mycket stor barntäthet, och andelen barn beräknas öka ytterligare med de nya bostäder som planeras. Lokal- och platsbrist är en stor utmaning för den kultur som riktar sig till barn och unga. Mycket av det som funnits är bortbyggt och framför allt är det billiga lokaler som försvunnit. Underskottet avspeglar sig bland annat i svårigheten att anordna barnteater och utställningar. Enligt stadens riktlinjer ska förskolebarn få gå på teater. Men även om det finns teatersällskap med föreställningar så är mycket svårt att hitta lokaler att spela i. Enligt uppgift saknas det helt scener för ändamålet i stadsdelarna. Bristen är akut och med 7000-7500 barn i området krävs en större satsning för att möta behovet menar stadsdelsförvaltningen.

Behov av platser för unga

I Liljeholmen finns idag en stor koncentration av gymnasieskolor. Flertalet är praktiska och specialiserade vilket attraherar elever från hela regionen. Följden är att ett stort antal tillresta unga samlas på liten yta, ett stenkast ifrån Liljeholmstorget.

Gymnasieskolorna är inrymda i före detta verksamhetslokaler/kontor, utan skolgård eller samlingsytor. Detta leder till en brist på platser att uppehålla sig på, både under skoltid och på eftermiddagar, för ungdomarna. Liljeholmstorget blir den skolgård som de saknar och stora grupper söker sig också till området vid Trekanten.

Stora grupper av ungdomar har en tendens att attrahera fler ungdomar till området. Med dessa ansamlingar uppstår riskmiljöer med bland annat rån och narkotikaförsäljning. Stundtals är det mycket stökigt i

området och även om konflikter mest sker inom gruppen ungdomar så upplever många boende miljön som otrygg.

Att hitta lösningar som kan möta ungdomarnas behov av platser, lokaler och aktiviteter i Liljeholmen är mycket angeläget. Stadsdelsförvaltningen konstaterar att de klassiska fritidsgårdarna inte alltid är rätt modell för målgruppen. Hälften av eleverna bor inte i området, och dagens unga har förändrade rörelsemönster. På stadsdelsförvaltningen diskuteras möjligheten till en större flexibilitet i arbetet med unga, där fältassistenter snabbt kan gå från behov till insats. Någon form av "pop-up-lokaler" vore önskvärt, men den generella lokalbristen försvårar.

Nyligen har stadsdelsförvaltningen tagit initiativ till ett ungdomshus i Liljeholmen, bredvid Liljeholmstorget. Huset ska fungera som ungdomsmottagning dagtid och därefter rymma fritids- och kulturaktiviteter. På grund av det känsliga läget kommer verksamheten inte att kunna vara öppen, utan riktas mot ett begränsat antal ungdomar.

Brist på mötesplatser och lokaler för kultur

Stadsdelsförvaltningen konstaterar att kulturen inte har hållit jämna steg med tillskapandet av service, arbetsplatser och bostäder i de nyexploaterade områdena i Liljeholmen. Också bland de boende är det många som påtalar bristen på kultur i området. Det finns överlag ett uppdämt behov av mötesplatser i stadsdelen, såväl utomhus som inomhus, vilket gör det svårt för staden att möta de lokala initiativ som civilsamhället initierar. För att stärka kulturlivet på Liljeholmstorget utreds nu förutsättningarna för ett nytt bibliotek på torget.

Liljeholmen och Gröndal är stadsdelar som förändrats mycket de senaste åren, med kraftigt bostadsbyggande som förändrat demografi och karaktär. Kulturen har inte hållit jämna steg med bostäder, service och arbetsplatser och det finns idag ett stort behov av lokaler för kultur och en brist på mötesplatser och offentliga rum. Underlag till karta: Google

Nya rum för kultur

Trenden bland många kulturutövare är att allt färre har råd med egna lokaler då de tillgängliga lokalerna blivit för dyra, denna utveckling har dessutom accelererats under den pågående pandemin. Att hitta modeller för att samutnyttja lokaler är en naturlig väg. Stadsdelsförvaltningen har exempelvis diskuterat möjligheten att iordningställa en

”black box” (en modern, flexibel form av scenrum som kan tjäna flera behov samtidigt) på, eller i närheten av, Liljeholmstorget. Samtidigt finns det utmaningar med en sådan strategi exempelvis behöver man matcha verksamheter som fungerar tillsammans.

De boendes förväntningar på Lövholmen

Bland de boende i Gröndal och Liljeholmen är synen på Lövholmen delad. Några är invigda i vad som försiggår i det delvis stängda området och värnar dess fortsatta existens. Andra ser det som ett tomt rum mellan Gröndal och Liljeholmen, som bör åtgärdas. Lövholmen uppfattas som en sluten industrimiljö och används i liten utsträckning av de närboende. Många nämner att de besöker Färgfabriken och restaurangen någon gång, men att man sällan passerar igenom området. Vissa upplever att det är otryggt.

I det tidiga samråd som hölls 2018, som en inledande del av detaljplaneprocessen, framkom vad de närboende tycker är viktigt att bevaka och vad de har för förhoppningar och förväntningar på utvecklingen i Lövholmen. Nedan följer ett urval synpunkter som inkommit:

- Många tar upp kulturmiljö- och bevarandefrågor.
- Många tar upp vikten av torg, offentliga rum, grönytor.
- Flera tar upp behovet av samlingslokaler och en stadsdel med blandade verksamheter, bland annat i bottenvåningar.
- Flera tar upp konstnärerna i området och att det vore positivt om de kan vara kvar.

7. Kulturkalkylen

Ett verktyg som beräknar kulturpotentialen samt kulturens ekonomiska värde och samhällsnytta

Stockholms stads kulturförvaltning har tagit fram ett verktyg för att uppskatta det ekonomiska värdet och samhällsnyttan av kulturetableringar i staden: Kulturkalkylen.

Kulturkalkylen är ett beräkningsverktyg som gör det möjligt att uppskatta hur stor kulturpotentialen är i ett område, det vill säga hur mycket kultur som kan skapas av underlaget i omkringliggande bostäder och arbetsplatser samt att bedöma det förväntade värdet av det kulturutbud som kan genereras. Verktöget kan användas för tillkommande bebyggelse, befintlig bebyggelse eller summan av befintlig och tillkommande bebyggelse i ett område. Beräkningsmodellerna har tagits fram av Spacescape och Evidens och bygger på omfattande statistik från Stockholms stad, SCB och olika kulturorganisationer (kulturkalkylen.se).

Antal bostäder och arbetsplatser i Lövholmen

Grunden för beräkningen av kulturpotential och värde är det uppskattade antalet bostäder och arbetsplatser. I Lövholmen är det planerade antalet bostäder 1 800.

När det gäller antalet arbetsplatser uppskattades antalet i samband med framtagandet av strukturplanen 2018 till 530. Korrigerat för en utgående skola samt färre förskoleavdelningar blir det uppskattade antalet 390.

I WSP's näringslivs- och platsanalys 2021 uppskattas den potentiella lokalytan (dagligvaruhandel, restaurang och café, kommersiell service och kontor i gatuplan) till ett spann mellan ca 2 800–5 050 kvadratmeter, vilket skulle motsvara 70- 126 arbetsplatser. Eftersom WSP's rapport

inte inkluderat kommunal service, såsom förskolor, har den tidigare framtagna siffran på 390 arbetsplatser använts i beräkningarna.

Antal bostäder i beräkningen: 1 800

Antal arbetsplatser i beräkningen: 390

Beräknad potential för kultur

I kulturkalkylen beräknas den potential för kultur som ett visst antal bostäder och arbetsplatser kan generera. Kulturpotentialen är uppdelad i en publik del, där exempelvis antal scensittplatser och kvadratmeter bibliotek redovisas, och en del som beskriver övrig kultur med fokus på produktion och lärande.

Resultatet av de beräkningar som görs i Kulturkalkylen speglar ett genomsnitt av dagens kulturutbud inom hela Stockholms stad och ska betraktas som en indikation för den potential, det behov eller de värden som bebyggelse och kulturverksamheter kan generera, snarare än en precis prognos. Resultatet tar i beräkningarna inte hänsyn till närområdet och de resurser, eller brist på resurser, som finns där.

Kulturens beräknade värde

Kulturverksamheter skapar olika typer av värden. Exempelvis kan publika kulturverksamheter, som lockar besökare, ha positiva effekter på stadslivet och på verksamheter som restauranger och butiker. I Kulturkalkylen genererar den beräknade kulturpotentialen en rad förväntade värden. Beräkningsmodellen bygger på en stor mängd statistik från Stockholms stad och är uppdelad i tre delar: sociala värden, samhällsekonomiska värden och fastighetsekonomiska värden. Precis som för kulturpotentialen är dessa värden generella och tar inte hänsyn till platsens särprägel eller kontext.

De kulturverksamheter vars förekomst visat sig ha en signifikant påverkan på bostadspriser och som därmed sett ur bostadsköparens perspektiv påverkar attraktiviteten mest positivt är scener, biografer, bibliotek, gallerier, samlingslokaler och replokaler. Kontorshyror påverkas inte direkt av närhet till kulturverksamheter, men indirekt av antalet restauranger som i sin tur påverkas av antalet kulturverksamheter. Antalet restauranger påverkas dels av antalet boende och arbetande i området, dels av antalet kulturverksamheter.

Kalkyl för Lövholmen

De siffror som kulturkalkylen anger som potentiell volym för kultur är blygsam i relation till den potential Lövholmen rymmer. Vi vill ändå redovisa utfallet och därefter föra ett resonemang där vi inkluderar de kulturlokaler som redan finns i området för att visa vilka värden kulturverksamheter kan skapa på en plats.

Publik kulturpotential för Lövholmen

Den potential för publik kultur som kulturkalkylen genererar för 1 800 bostäder och 390 arbetsplatser ser ut på följande sätt:

Scen, Sittplatser	80 st
Biograf, sittplatser	20 st
Bibliotek, yta	50 kvm
Gallerier, yta	10 kvm
Utställningslokal, yta	280 kvm

Som tidigare förklarats är dessa siffror baserade på en genomsnittlig tillgång till publik kultur i Stockholms stad. Lövholmen har redan idag ett högre utbud av gallerier och utställningslokaler än snittet för Stockholm.

I Beckershuset finns temporära gallerier som, när de öppnas upp av ateljéföreningarna, överskrider de ganska blygsamma genomsnittet på 10 kvm som 1800 bostäder ger. I Färgfabriken uppgår bara den största salen/utställningsytan till ca 800 kvm.

Scener är en slags typ av publika lokaler, som vi genom kulturlivsanalysen vet saknas, både i Lövholmen och i stadsdelen som helhet. På Lövholmen är det framför allt en scen som ger plats för verksamheter inriktade på barn och ungdomar som skulle behövas.

Bibliotek finns på nära avstånd i Gröndal och Liljeholmen har tidigare pekats ut som ett möjligt utvecklingsområde i tidigare strukturplaner för bibliotek, men då med fokus på centrum kring pendelstråket.

Övrig kulturpotential för Lövholmen

Kulturskoleplatser	30 st
Ateljéer	210 kvm
Samlingslokaler	60 kvm
Replokaler	10 kvm
Övriga kulturlokaler inom KKN	6 120 kvm

Även när det gäller andra kulturverksamheter ligger kulturkalkylens snittsiffror för Lövholmen lågt. Lokaler för ateljéer finns här idag i stor omfattning, Beckers kontorshus rymmer konstnärlig produktion på närmare 5 000 kvadratmeter lokalyta.

En Kulturskola finns i Gröndal, med inte helt ändamålsenliga lokaler, och det har talats om att utveckla en nod i Liljeholmen. Med ett ökat underlag från Lövholmen, och med dess närhet till Liljeholmen, finns även möjligheten att överväga en etablering här.

På Färgfabriken, vars upptagningsområdet omfattar hela Stockholm, bör det finnas möjligheter att möta upp en begänsad del av det tillkommande lokala behovet av rum för olika sammankomster. Här finns skilda lokaler att hyra med plats för 30 till 1 100 personer, totalt ca 1 500 kvm.

Det samlade behovet av samlingslokaler och mötesplatser i Lövholmen handlar också om de behov den nya befolkningen i hyresfastigheter och bostadsrättsföreningar har. Det rör sig om en befolkning på närmare 4 000 personer och några mindre sådana lokaler skulle med fördel kunna integreras i den nya bostadsbebyggelsen.

En större potentiell yta som kalkylen räknat fram ligger på posten ”övriga kulturlokaler inom KKN”. Kulturella och kreativa näringar består av företag med kulturskapande eller kreativa processer som sin affärsidé eller som sin råvara. Det finns också företag som bygger vidare på andras skapande, exempelvis genom distribution och handel eller genom utveckling av digitala tjänster med kulturellt innehåll. Dessa innefattar både privata och offentliga arbetsställen, allt från arkitektkontor till dataspelsutveckling och mode. I den stora gruppen, som de kulturella näringar utgör, finns brett spann av betalningsförmåga av både internationella och svenska företag såväl som statliga institutioner som kan tänkas söka sig till miljöer såsom Lövholmens.

Värden för Lövholmen

Vid en analys av resultatet är det rimligt att anta att de platsspecifika faktorerna (närområdets stora brist på kultur samt Lövholmens goda förutsättningar för kulturliv) bidrar till en större kulturpotential än stockholmssnittet och att

kulturen därmed skulle kunna generera betydligt högre samhällsekonomiska, fastighetsekonomiska och sociala värden än dem som kommer ut av beräkningen.

Om man endast räknar på de värden som Kulturkalkylen genererar för den tillkommande bebyggelsen och arbetsplatserna ger det en potential på ca 50 000 kulturbesökare årligen- det är något högre än den siffra som Färgfabriken drar ensam.

Justerar man siffrorna och lägger till befintliga ateljéer, gallerier och utställningarsallar ökar det beräknade antalet kulturbesökare till ca 140 000 årligen, en tredubbling.

Med de justerade ytorna, bedöms även bostadsvärdet höjas markant med ca 3 500 kr/kvm BOA (räknat som mervärde i kronor per kvadratmeter boyta) jämfört med ett ursprungligt mervärde på ca 240 kr/kvm BOA.

Restaurangomsättning, vilken räknas som den summerade ökningen av omsättningen hos alla restauranger i området, landar på ca 140 miljoner kr/år/ ex.moms med justerade siffror.

Kontorshyror, som mer är kopplade till restaurangtäthet, beräknas öka med 90kr/kvm LOA per år.

Siffrorna pekar mot att det finns flera möjligheter till kulturetableringar i området, kulturverksamheter som kan skapa långsiktiga värden för boende och platsens identitet.

8. Platser och miljöer av betydelse för den kulturella identiteten

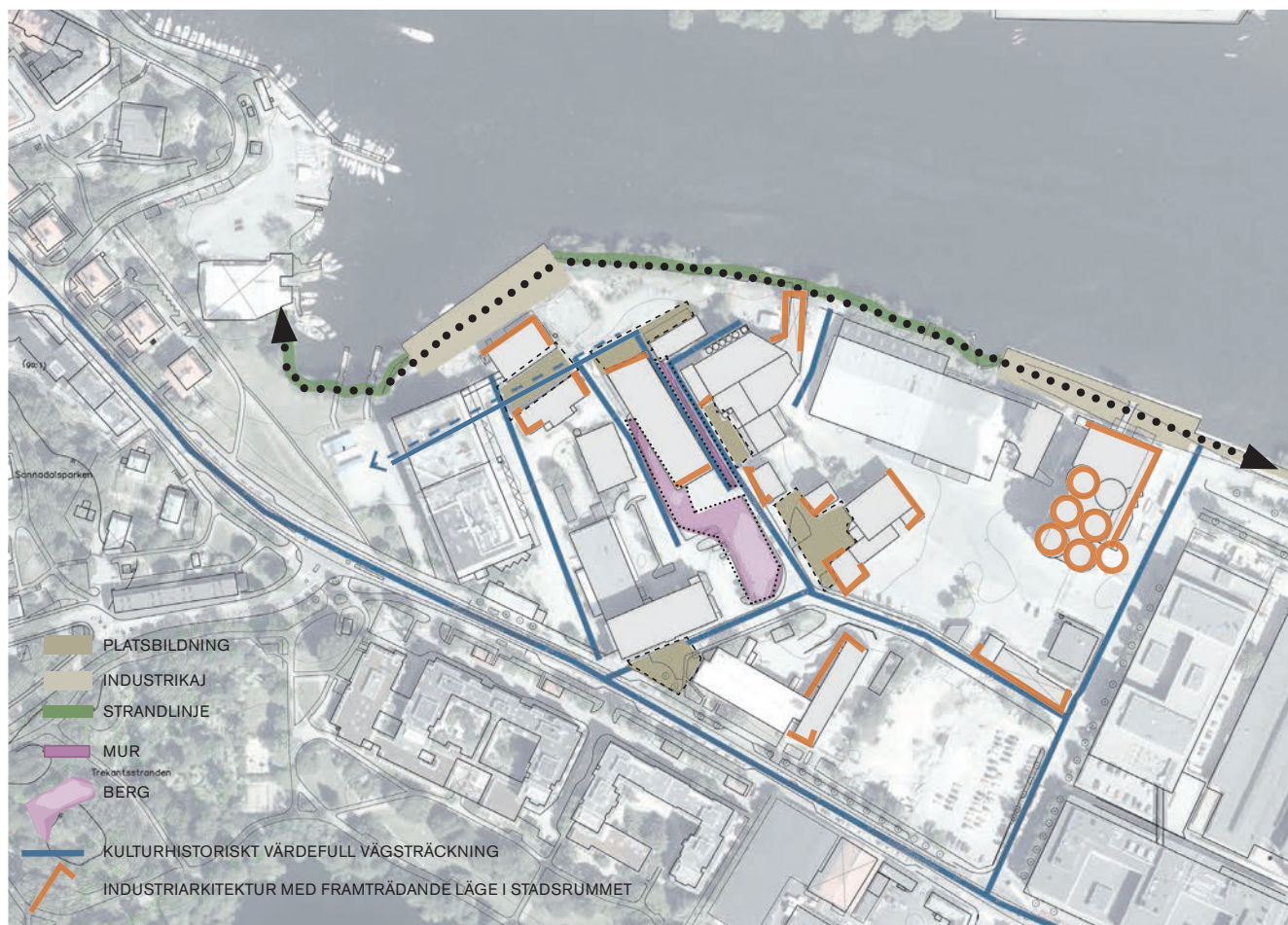
En kreativ plats

Lövholmen har länge varit en stängd och sluten plats förknippad med industriverksamhet. Kulturen finns inomhus, i Beckershusets ateljéer och i Färgfabriken, men spiller sällan ut i de offentliga rummen och sätter inte sin prägel på området.

Trots detta, så upplevs Lövholmen som en kulturplats. Området andas kultur, det har karaktär och en kulturell identitet. Lövholmen är en rik kulturmiljö och en kreativ plats, med en industriell brokighet som inspirerar och ger förutsättningar för kulturliv. Många av de som är kulturverksamma i området idag framhåller just karaktären på området. Lövholmen beskrivs som "ett område som alstrar kreativitet". Det är inte så tillrättalagt och städut utan har plats för det oväntade. Miljön lockar också vissa typer av kulturskapare som önskar använda Lövholmen som kuliss i filmer och musikvideos. Inte minst är det då de nedgångna och vandaliserade byggnaderna som efterfrågas.

Industriell brokighet och intressanta stadsrum

I Lövholmen uppstår en karaktäristisk rumslig täthet i kombinationen av sparade bergknallar, stödmurar och bebyggelse och den serie av öppningar som bildas av verkstadsgårdar framför och mellan husen. Förutsättningarna har skapat intressanta stadsrum med intimitet och personlighet. Bergknallar och murar ger det ruffa och karaktärsfulla. Skärgårdslandskapet gör sig påmint genom de grova bergsskärningarna, som vid Färgfabrikens gränd, och skapar en särskild urbanitet, typisk för många Stockholmska stadsmiljöer. En stor

Exempel på platser, miljöer och element med betydelse för Lövholmens kulturella identitet. Karta ur "Lövholmen kulturmiljö, utgångspunkter för gestaltning", Nyréns Arkitektkontor 2021.

Historiska industrimiljöer har en råhet och patina som vissa artister gärna vill förknippas med och använda i sitt identitetsbyggande. På bilderna Tilda Austen och Jireel. Foto: Joakim Hall, Jonathan Markström

del av Lövholmens kulturella identitet ligger i dessa element och strukturer – i murar och berg, i gatumått och platsbildningar. Genom att bejaka brokigheten och intimiteten – och spara eller återskapa platsbildningar som inspirerar till och möjliggör kulturuttryck skapas grundförutsättningar för en kreativ stadsdel som inspirerar till kultur.

Industrikajer och hamnverksamhet

Beckers och Cementas industrikajer bidrar till Lövholmens karaktär och påminner om hamn- och industriverksamheten, inte minst Cementas distribution av cement till det växande Stockholm. Cementas verksamhet har präglat platsen under lång tid med silobyggnaderna som landmärken och stora lastfartyg som dominerat stadsbilden och blivit ett signum för Lövholmen. I

hamn- och kajmiljön och kontakten med vattenrummet finns en karaktär som skulle kunna återanvändas och nytolkas. Kanske är det möjligt att låna industrihamnens beståndsdelar, förstärka kulturminnet och ger plats för kulturlivet.

Industriarkitektur som sätter tonen

Den kraftfulla industribebyggelsen präglar idag karaktären på området och sätter tonen för Lövholmen som kulturplats. Många byggnader har en hög arkitektonisk ambitionsnivå med gedigna material och omsorgsfull utformning. Det finns mycket i industriarkitekturen att inspireras av och som kan bidra till att bevara och utveckla områdets kulturella identitet – kraftfullheten i Cementas skulpturala siloanläggning, materialiteten i oputsade tegelmurar, effekten av exponerade gavelmotiv, detaljer i fönster och fasader med mera.

En brokig miljö som inspirerar till kulturliv. Foto www.fargfabriken.se

En historisk produktionsplats

Av betydelse för Lövholmens kulturella identitet är också dess långa kontinuitet som arbetsplats. Tusentals arbetare har genom åren strömmat till området och befolkat fabriker, verkstäder och industrihamn. Lövholmen har varit, och är ett viktigt arbetsplatsområde, där verksamheten har skiftat över tid, från produktion av cement, kolsyra, förband och färg till dagens produktion av konst och kultur. Går det att knyta an till kulturhistorien och behålla något av områdets identitet som produktionsplats? Hur kan minnen och berättelser från arbetarna tas tillvara och påverka platsutvecklingsprocessen?

Industrikajer och hamnverksamhet med fartyg och flytbryggor

Teknisk anläggning, Cementa

Beckers. Källa: Beckers arkiv

Målning Lövholmen 1916

Cementabåten Östanvik, ett välkänt inslag i stadsbilden. Foto: Holger Ellgaard

Cementas hamnanläggning

En historisk produktionsplats

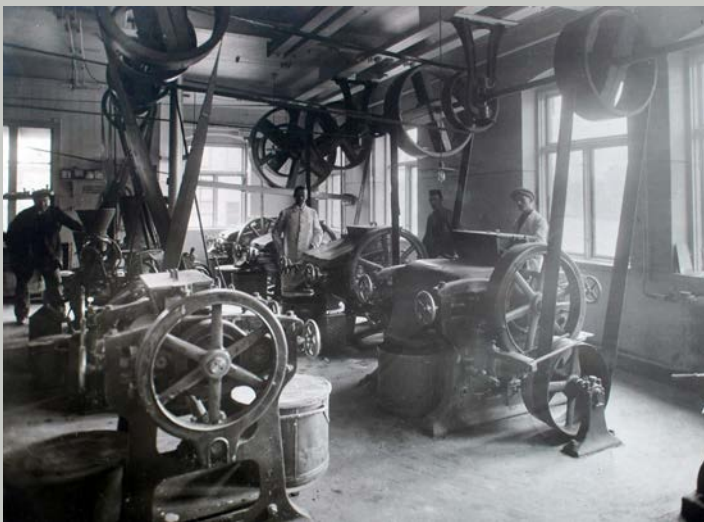
Tillverkning i förbandsfabriken. Källa: Beckers arkiv

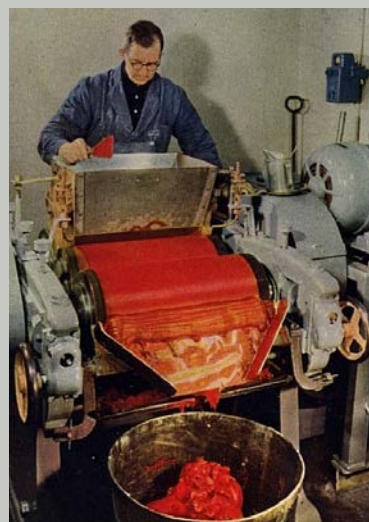
Källa: Stockholms stadsmuseum

Verkstadsarbete i industrihemmet 1971. Källa: Minnen från Hägersten

Rivningen i färgfabriken 1917. Källa: Beckers arkiv

Maskinell rivning av Normalfärg.
Källa: Vi på Beckers 1949

Dagens produktion av konst och kultur, utställning med Marianne Lindberg DeGeer- Full speed ahead. Foto: Färgfabriken

Industriell brokighet och inspirerande stadsrum

Industriarkitektur som sätter prägel på Lövholmen som kulturplats

Källa: Beckers arkiv

Källa: Beckers arkiv

9. Lövholmens kulturpotential – kulturlivsanalysens slutsatser

KULTURMILJÖ

En kreativ miljö som inspirerar till kultur

Lövholmens brokiga industrimiljö är kreativ och tillåtande. Den rika kulturmiljön inspirerar och skapar förutsättningar för kulturliv. Sparade berg, stödmurar, bebyggelse har skapat en rumslig täthet och intressanta stadsrum med intimitet och personlighet. I spåren av industriverksamheten skapas det ruffa och oförutsägbara. Många av de kulturverksamma framhåller miljöns betydelse, att det har en tillåtande atmosfär och en känsla av frihet. Lövholmen beskrivs som "ett område som alstrar kreativitet". Också i närområdet finns intressanta platser och stråk att knyta an till och i Gröndal finns en bevarad småstadskänsla att inspireras av.

KULTURKAPITAL

En kulturell nod i Stockholm

Färgfabriken som kulturinstitution satte tidigt Lövholmen på kartan som en plats för kultur. Konsthallen är idag en destination som lockar besökare från hela Storstockholm. Verksamheten involverar konstnärer, forskare, kultur- och samhällsaktörer från olika fält och är känd för att vara drivande i stadsbyggnads- och kulturdebatten. Med ateljéverksamheten i Beckershuset och Färgfabriken har Lövholmen utvecklats till en kulturell nod som utmärker sig i Stockholms kulturliv.

KULTURPRODUKTION

En produktionsplats för konst och kultur

Lövholmens industribyggnader har tidigt använts för kulturproduktion inom scenkonst och av konstnärer från olika discipliner, konstnärer, koreografer, musiker, arkitekter, modeskapare, fotografer, författare, förläggare, illustratörer och filmskapare. När industriverksamheten flyttat ut har kulturaktörer kunnat etablera sig i flera av områdets industrilokaler till låg hyra. Genom åren har flera hundra konstnärer haft Lövholmen som sin produktionsplats och format sina konstnärskap här. Tillgång till ateljéer är basen för ett fungerande kulturellt ekosystem.

KULTURKRAFT

Engagemang och idéer hos kulturverksamma

Bland kulturaktörer i Beckershuset och på Färgfabriken finns stor kunskap om Lövholmen och ett brinnande engagemang för områdets utveckling. Också i närområdet finns en stor kreativ potential i koncentrationen av kulturverksamma i stadsdelarna kring Lövholmen. Den kreativitet, idériedom och kulturkraft som finns på platsen kan bidra till att göra Lövholmen till något unikt, en stadsdel med själ och kulturell identitet redan från start. Lövholmen kan bli ett område där kulturen används som kraft i stadsutvecklingen och får sätta sin prägel på den stadsdel som växer fram.

KULTURBEHOV

Brist på mötesplatser och lokaler för kultur

Liljeholmen och Gröndal är stadsdelar under omvandling och kulturen har inte på lång väg hållit jämna steg med det kraftiga bostadsbyggandet. Det finns brist på mötesplatser, inte minst för barn och unga, och ett akut behov av lokaler för kultur och föreningsliv. Till detta kommer det behov av kultur som uppstår med de nya bostäder och arbetsplatser som planeras i Lövholmen i form av ökad efterfrågan på samlingslokaler, kulturskola, bibliotek, bio, scener och utställningslokaler. Ett generellt problem för Stockholm är den stora bristen på konstnärsateljéer och att ateljéverksamheten successivt trängs ut till följd av stadsutveckling och höjda hyror.

KULTURUTMANINGAR

Begränsningar och utmaningar

En förutsättning som skiljer Lövholmen från många andra stadsutvecklingsområden är att nästan all mark är privatägd. Fastighetsägarna avser uppföra bostadsrätter och det blir därmed bostadsrättsföreningar som blir de långsiktiga förvaltarna av området. Tillgången till lokaler riskerar att bli begränsad till bottenvåningar som hyrs ut. Med tanke på hyresnivåer i nyproduktion blir det svårt att skapa lämpliga lokaler för kulturverksamheter och kulturproduktion i det som byggs. En stor potential för kultur finns i de äldre byggnader som bevaras. Att ta tillvara potentialen förutsätter att det går att hitta lösningar som gör att verksamheterna klarar hyran.

Ta tillvara Lövholmens kulturpotential

Analysen visar att Lövholmen idag har en stark kulturell identitet och att det finns en stor kulturpotential – genom den kreativa kulturmiljön, den långa traditionen av kulturproduktion, den stora koncentrationen av kulturverksamma och områdets starka position i Stockholms kulturliv. Kulturen har slagit rot och grunden är lagd för en ny levande stadsdel med kultur som en bärande ingrediens.

Analysen visar vidare att det i närområdet råder brist på kultur och saknas platser och lokaler för kulturliv. Till detta kommer det kulturbehov som genereras av den nya bebyggelse som planeras, vilket skapar förväntan och kulturtryck på Lövholmen och stärker kulturpotentialen.

Genom att ta tillvara den kulturella identiteten – bygga vidare på det kreativa stadslandskapet, bereda plats för kulturliv och kulturproduktion och bejaka det lokala engagemanget – har Lövholmen goda förutsättningar att utvecklas till en stadsdel med en kultur som profil och varumärke. Kulturen kan bli en drivkraft i stadsutvecklingen som skapar stora ekonomiska och sociala värden. Detta förutsätter att kulturlivet kan beredas plats och att det skapas möjligheter för kulturverksamma att vara kvar i området.

Hitta former för samverkan kring kulturlivet

Med tanke på de förutsättningar som kommer med dagens markägande och förvaltning kan det behövas nya modeller för att skapa utrymme för kulturen. Med vilja, kreativitet och flexibilitet i systemet borde det vara möjligt för olika aktörer att samverka för att ta tillvara områdets kulturella kapital. Vad kan bostadsaktörerna, Färgfabriken, de kulturaktiva och de framtida boende göra? Och vilket ansvar kan Stockholms stad ta för att skapa förutsättningar för kulturlivet i Lövholmen?

Kulturforum och kulturplattform

I den stadsutvecklingsprocess som pågår i Slakthusområdet har fastighetsägare och byggaktörer i samverkan med Stockholms stad inrättat ett kulturforum för att dela information och driva kulturlivsfrågorna framåt. Som grund för arbetet med kulturdriven stadsutveckling har en gemensam kulturplattform tagits fram baserad på den kulturlivsundersökning som gjorts. I kulturplattformen fastslås strategier, åtgärder och förhållningssätt som är viktiga för att utveckla kulturlivet.

Med Lövholmens kulturlivsanalys och förslag som utgångspunkt skulle en motsvarande process kunna inledas för Lövholmen. I ett kulturforum kan fastighetsägare, byggaktörer, stadens förvaltningar och de kulturella näringarna gemensamt verka för att områdets kulturpotential tas tillvara i stadsutvecklingsprocessen – före, under och efter byggtiden.

LÖVHOLMENS KULTURELLA IDENTITET

- En kreativ kulturmiljö som inspirerar till kulturliv
- En kulturell nod i Stockholm
- En produktionsplats för konst och kultur
- Engagemang och idéer hos de kulturverksamma

NYCKELASPEKTER FÖR UTVECKLING AV KULTUREN

1. Dra nytta av Lövholmens position i Stockholms kulturliv
2. Bygg vidare på den kreativa och inspirerande miljön
3. Bered plats för kulturlivet
4. Skapa möjligheter till fortsatt kulturproduktion

FÖRSLAG, IDÉER OCH EXEMPEL

1. Dra nytta av Lövholmens position i Stockholms kulturliv

- Använd kulturen som drivkraft och varumärke
- Ta tillvara platsens unika möjligheter
- Dra nytta av kunskapen och kulturkraften hos de verksamma
- Etablera den nya stadsdelen med en framtidsställning
- Utveckla Lövholmen som hela Liljeholmens starka kulturcentrum
- Kan Färgfabriken, utöver att redan vara en internationell och nationell destination, utgöra kärnan i Liljeholmens lokala kulturcentrum?

2. Bygg vidare på den kreativa och inspirerande miljön

- Återanvänd och nytolka den industriella karaktären
- Städa inte för mycket, lämna plats för det ruffa
- Satsa på rudertarkitektur och rudertparker som inspireras av platsen
- Återvinn material – vad kan återbrukas

3. Bered plats för kulturlivet

- Utveckla industrikajen till ett urbant kulturstråk
- Sträck ut handen till Hornstulls strand – vassare än knivsöder
- Årstavikens nya scengolv – låt den kreativa zonen flytta ut på vattnet
- Skapa offentliga rum som bjuder in kulturen
- Lämna utrymme för improvisation och tillfälligheter
- Bygg vidare på den sociala traditionen, välkomna de unga

4. Skapa möjligheter till fortsatt kulturproduktion

- Delat ansvar för platsens själ?
- Kulturen som portvakt – Beckershuset som ateljéhus
- Skaparstaden – hitta strategier för ateljéer i bottenvåningar
- Ateljéskeppet – låt Cementas fartyg återuppstå i ny skepnad

10. Förslag, idéer och exempel

I detta avsnitt presenteras förslag, idéer och exempel som kan användas som inspiration i fortsatt arbete. Förslagen riktar sig mot olika aktörer och lyfter fram olika möjligheter att utveckla Lövholmens kulturliv på kort och lång sikt. Förslagen bygger på platsens potential och förutsättningar och idéer sprungna ur det kulturliv och den kulturmiljö som finns idag, med utblickar mot andra platser som har utvecklats med kultur.

1. Dra nytta av Lövholmens plats i Stockholms kulturliv

Använd kulturen som drivkraft och varumärke

Exempel Nobelberget. På Nobelberget i Nacka har fastighetsägaren utvecklat en undanskymd kontors- och industrifastighet genom att skapa ett centrum för kultur och kreativitet. Bland annat har satsats på konst- och teaterprojektet Satans Demokrati, musik- och klubbverksamhet, festivaler och vintagemarknad. Kulturverksamheten har lockat hundratusentals besökare till området och skapat stort intresse för platsen. Det finns en stor bredd bland verksamheterna, många är avantgarde inom sitt område. Även om det kan vara svårt att få ekonomi i spetsig kultur så menar affärsutvecklarna att det finns långsiktiga samhällsvinster att göra. Kulturen föder kreativitet, innovation och medvetenhet, vilket i sin tur ger stora samhällsekonomiska vinster. Nobelberget har blivit ett varumärke. Under fem år har kulturen etablerat platsen och skapat förväntningar hos företagare och blivande boende inför den stadsutvecklingsprocess som nu tar vid. Foto Satans demokrati.

Kulturdriven platsutveckling. Kulturen används idag medvetet och framgångsrikt av fastighetsutvecklare, väl medvetna om att kulturliv har en oslagbar dragningskraft och förmåga att skapa intresse och höja markvärden. För många är kulturen en viktig ingrediens i en stad som är attraktiv att leva i.

Ta tillvara platsens unika möjligheter. Det unika för Lövholmen är att den kulturella identiteten redan finns på plats, kulturen har slagit rot och grundarbetet är gjort. Här kan det kulturdrivna bli något mer och djupare i dialogen om det framtida Lövholmen. Ta hjälp av det kulturliv som redan finns på platsen och skapa förutsättningar för kreativiteten att växa, ta nya former och sätta ännu mer prägel på området.

Inrätta ett konstnärligt råd och dra nytta av kunskapen och kulturkraften hos de verksamma. Det finns ett stort engagemang för platsen. Den idérikedom och kreativitet som finns i området kan bidra till att göra Lövholmen till något unikt, en stadsdel med själ och liv redan från start. Inrätta ett konstnärligt råd som fångar upp idéer från områdets kulturaktörer. Kunskap om platsen, idéer om innehållet, möjligheter till platsutveckling.

Stärk Lövholmen som kulturell nod. Använd kulturen som drivkraft i omvandlingsprocessen och stärk Lövholmen som kulturell nod i Stockholms kulturliv. Låt kulturlivet fortsatt sätta prägel på den stadsdel som växer fram.

Plats för kulturinstitutioner och kreativa näringar. Undersök intresset hos statliga och kommunala kulturinstitutioner att etablera sig i Lövholmen. Satsa på kreativa co-workingplatser och kulturföretag som lockas av den inspirerande miljön och områdets kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Etablera den nya stadsdelen med en framtidsutställning

Arrangera en Arkitekttävling. Lövholmen har förutsättningar att bli en alldeles särskild stadsdel i Stockholms täta stadslandskap. Hur kan området utvecklas med arkitektur som omtolkar och utvecklar platsen? Med en arkitekttävling för en plats eller en byggnad kan samtidens viktiga frågor ställas på sin spets: energikonsumtion, klimatomställning, cirkulär ekonomi, återbruk, kulturliv och social hållbarhet. Vad kan arkitekturen göra för att förbättra samhället?

Stockholmsutställningen 2030. År 2030 är det hundra år sedan Stockholmsutställningen slog upp portarna och banade väg för en ny tid för arkitektur och stadsbyggande. Är tiden mogen för en ny framtidsutställning? Kan Lövholmen bli en internationell referens för stadsutveckling? En bostadsutställning skapar uppmärksamhet och fungerar som arena för att diskutera viktiga frågor kring boende och byggande.

Utnyttja Färgfabriken som motor och utställningscentrum. Inled ett samarbete och ta tillvara institutionens förmåga att fånga upp samhällsfrågor och driva debatt. Ge i uppdrag åt Färgfabriken att leda och sätta ramarna för en framtidsutställning, bilda en utställningsstruktur och agera informationscentrum.

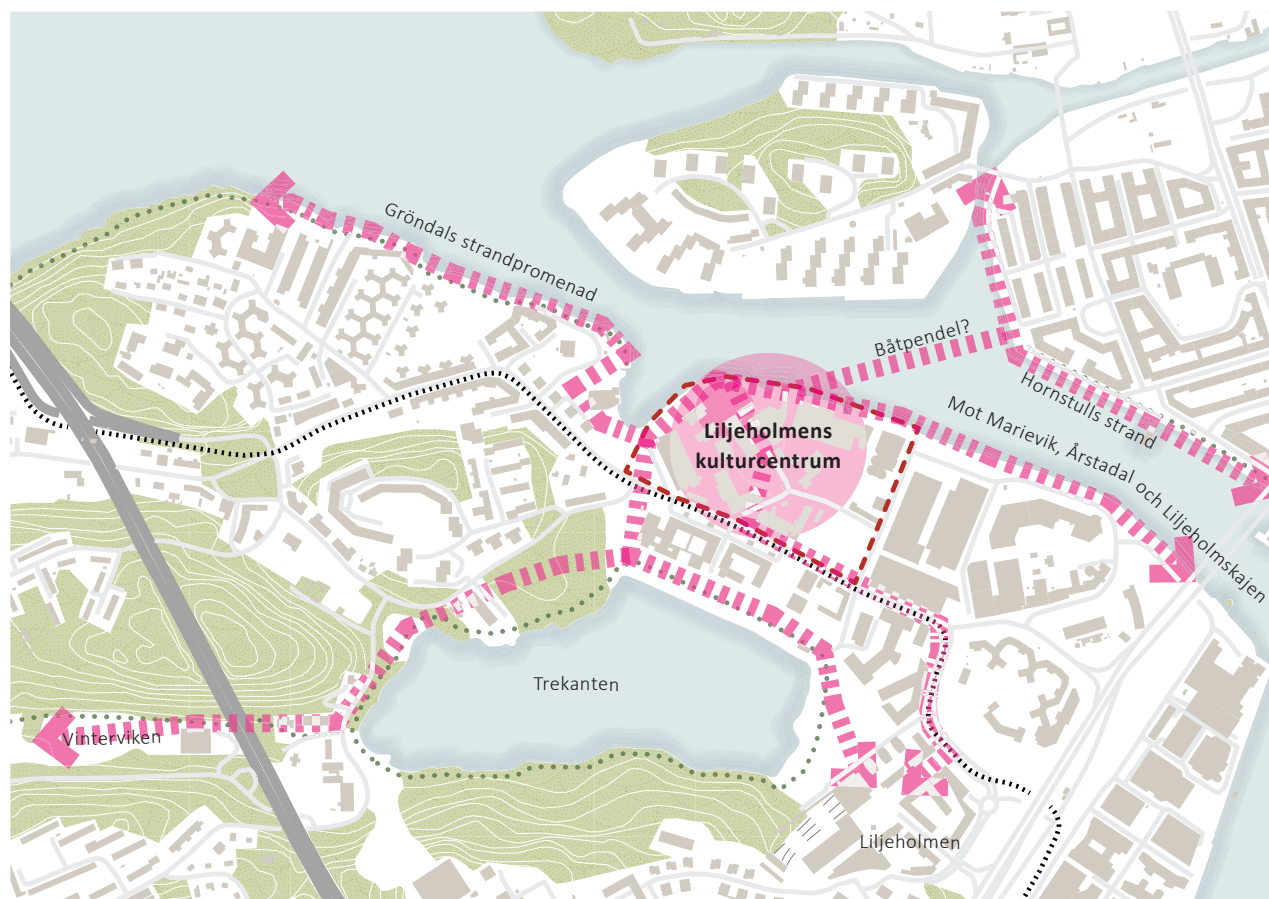
***DN Debatt.** "100 år senare – nu vill vi göra om Stockholmsutställningen"*

PUBLICERAD 2020-11-13

Utveckla Lövholmen som hela Liljeholmens starka kulturcentrum

Lövholmen som nod i en kulturell stadsväv.

Liljeholmens kulturella centrum. Ta tillvara kulturpotentialen och utveckla Lövholmen till det kulturcentrum som saknas i Liljeholmen idag. Skapa förutsättningar för kulturlivet med lokaler vikta för kultur och offentliga rum som kan användas för olika kulturella uttryck.

Nod i den kulturella väven. Ta tillvara möjligheten att knyta samman viktiga kulturella stråk och platser – strandpromenaden mot Gröndal och mot Årstadal, kopplingen till Trekantsparken och Vintervikens gröna kulturstråk och närheten till Liljeholmens centrum. Lövholmen blir en naturlig nod i den kulturella stadsväven.

Foto: Åke E:son Lindman, www.fargfabriken.se

Kan Färgfabriken bli Liljeholmens lokala kulturhus?

Exempel: Konst i förskolan. Varje år bjuder Konsthall C i Hökarängen in alla förskolor i Hökarängen och Farsta att delta i konstnärlig verkstad och utställning på konsthallen. Barnen får uppleva samtidskonst och får lära sig att de själva är konstnärer, att deras uttryck tas på allvar. Verksamheten ger en naturlig ingång till konsthallen och till konsten för barnen och deras föräldrar. Foto: Louise Helmfrid

Kulturkraft på plats. Använd Färgfabriken som lokal aktör under och efter omvandlingen i Lövholmen. Kan Färgfabriken hjälpa till att sprida konsten och kulturen över Lövholmen?

Lokalsamhällets hjärta. Hur kan Färgfabrikens roll utvecklas i ett nytt stadssammanhang? Kan institutionen tillsammans med staden ta ett större lokalt ansvar? Kan verksamheten bli mer inbjudande och tillgänglig? Kan Färgfabriken bli det sociala och kulturella navet i den nya stadsdelen?

Kultur för alla. Kan Färgfabriken bygga in sig i området och breddas med fler kulturformer och mer aktiviteter som involverar de boende? Kvartersteater, musikscen, biograf, öppna verkstäder, kulturskolans verksamhet? Samarbeten med områdets skolor och förskolor? Kan Färgfabriken bli hela Liljeholmen lokala kulturhus samtidigt som verksamheten fortsätter att hålla internationell höjd?

Fokus på kultur för ungdomar. Behovet är stort! Satsa på professionellt ledd fritidsverksamhet inom kultur, såsom kulturskola, som når unga upp till 22 år.

Konst för alla. Konstfrämjandets radiokurs i färgsättning och färgverkan.

2. Bygg vidare på den kreativa och inspirerande miljön

Återanvänd och nytolka den industriella karaktären

Ruderat arkitektur som lånar industrihamnens beståndsdelar och formspråk. Exempel: Nya saluhallen i Malmö, Wingårdhs Arkitekter (högra bilden). Det gamla godsmagasinet väster om Malmö centralstation har omvandlats till en populär saluhall för matälskare. En utbyggnad i corténstål förstärker magasinets karaktär med moderna detaljer i industriell utformning. Plats för torghandel och uteservering framför byggnaden.

Städa inte för mycket. Lämna plats för det ruffa, det ostädade, det oväntade, det vildvuxna, det fula, det gränslösa, det fantasifulla.

Ett kreativt stadslandskap. Bejaka brokigheten och intimiteten – berg i dagen, prång, platsbildningar och stadsrum som inspirerar till kulturuttryck. Lämna plats för fantasi och kreativitet. Lite friare, lite modigare. Ta i besittning.

Ruderatarkitektur. Tillför arkitektur som lyfter fram kulturmiljön, som lånar industrihamnens beståndsdelar, som inspireras av industriarkitekturens formspråk och återanvänder platsens material. Utlys en arkitekttävling och samla idéer!

Ruderatpark. Skapa parker som lyfter in platsen och låter tistlarna blomma. Inte så tillrättalagt. Kompensera för bristen i närområdet och skapa ett paradiset för barn som behöver klättra, undersöka och skapa. Mindre pynt, maxad mångfald. En kreativ äventyrsplats med bygglek och lådbilsrace. Stökiga aktiviteter som inte ryms i en alltför städad stadsmiljö.

Exempel Jubileumsparken och Allmänna bastun, Göteborg. Jubileumsparken är en del i stadsutvecklingsprojektet Älvstaden. Parken knyter staden närmare vattnet och etablerar platsen innan den nya stadsdelen är byggd. Parken växer fram över tid, medborgarna involveras i processen och unga har stort inflytande. Det ska bli en mötesplats skapad av och för alla. Ambitionen är att barns och ungas kreativitet ska tas tillvara och att konst och kultur ska bidra till identitetsskapande, sammanhang och förändring.

I den framväxande parken finns bad och soldäck, bastu och skateramper. En utflyktslekplats med konstnärliga lekskulpturer är under uppbyggnad. Gestaltningen är inspirerad av platsen läge i frihamnen.

Den spektakulära bastun är ritad av arkitektgruppen Raumlaborberlin och byggd kollektivt av återvunnet material.

Ruderatarkitektur

Allmänna bastun. Jubileumsparken i Göteborg.

Kollektivt byggd med återvunnet material. Arkitekter Raumlaborberlin.

Foto Peter Kvarnström/Göteborg & Co

Återvunna material och industriella uttryck – vad kan återbrukas i det nya som växer fram?

Betong, plåt, tegel, sten, spår. Hur kan platsens material få nytt liv?

Ruderatpark som låter industriarvet synas

Exempel Dokumenta. Konstnären Lois Weinberger planterade typiska ruderväxter på ett avstängt spår vid utställningen Documenta X i Kassel 1997. De 630.000 besökarna som i huvudsak kommer med tåg till Kassel fick en förhöjd naturkänsla som första intryck.

3. Bered plats för kulturlivet

Utveckla industrikajen till ett urbant kulturstråk

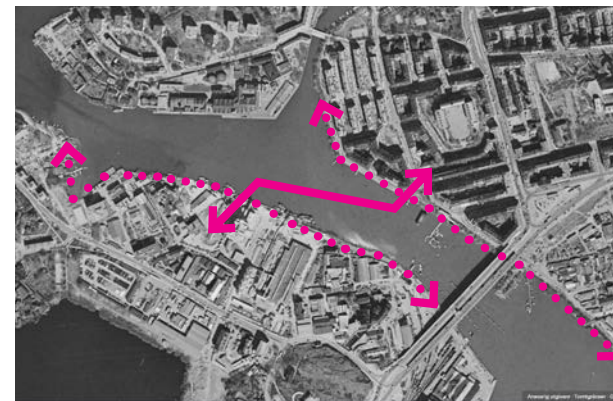

I hamnmiljön och kontakten med vattenrummet finns en stor kulturpotential. Ge plats för kulturlivet på kajer, pråmar, fartyg och flytbryggor.

Sträck ut handen till Hornstullsstrand – vassare än knivsöder

Julmarknad, Hornstullsstrand, Foto: Holger Ellgard

Exempel Hornstulls strand. Hornstulls strand har de senaste åren utvecklats till ett populärt kulturstråk. Med små medel har knivsöders baksida blivit en ny framsida med ett myllrande folkliv som lockas till den spännande, opolerade och inkluderande miljön längs Södermalms strand.

Lövholmen har en ännu mer ruff och intressant stadsbild. Det är en av få platser i Stockholm där det ostädade och oväntade finns kvar, där stadsrummet på Berlinskt manér ger utrymme för människors fantasi. Kan Lövholmen bli vattenhållet söder om Söder dit människor vallfärdar för att få uppleva det urbant fantasifulla och oväntade? Lite vildare kulturliv.

Godkänt dokument - Per Hansson, Stockholms stads vägmålskontor, 2023-09-01. Dnr 2017-1374

Vattenrummet blir kulturplats, Teatern under bron. I Liljeholmshamnen, under Liljeholmsbron uppfördes tillfälligt en teaterscen på ponton sommaren 2020. Projektet var ett samarbete mellan bland annat Kulturförvaltningen, Stockholms hamnar och trafikkontoret inom ramen för Levande Stockholm.

Foto: Teatern under bron

Årstavikens nya scengolv – låt den kreativa zonen flytta ut på vattnet

Maretopia. Konstfacksstudenter och ungdomar bygger flottar för att undersöka vattenrummets användningsmöjligheter som del av Experiment Stockholm - 2015.

Foto: www.fargfabriken.se

Nya vattenvägar över Årstaviken. Båttaxi, båtpendel, flotte?

Debaser, Hornstull. Utomhusscenen på flytbrygga. Foto: Thomas Telford

Skapa offentliga rum som bjuder in kulturen

Foto: www.fargfabriken.se

Från bakgård till angöringsplats för kulturen

Ta tillvara Färgfabrikens framträdande plats i stadsrummet. När Lövholmen öppnas upp och kajen blir tillgänglig får Färgfabriken ett nytt exponerat läge i stadsväven. Bakgård blir framsida – ett skyltfönster mot omvärlden och en möjlig angöringsplats för kulturen. Här kan kulturen flytta ut i stadsrummet. Skådespel, poesi och musik kan ta plats mot fonden av den skulpturala och kraftfulla industriarkitekturen. Det är lätt att se kulturpotentialen och vilka möjligheter till stadsliv och kulturliv som kan erbjudas. En mötesplats och arena för kulturen.

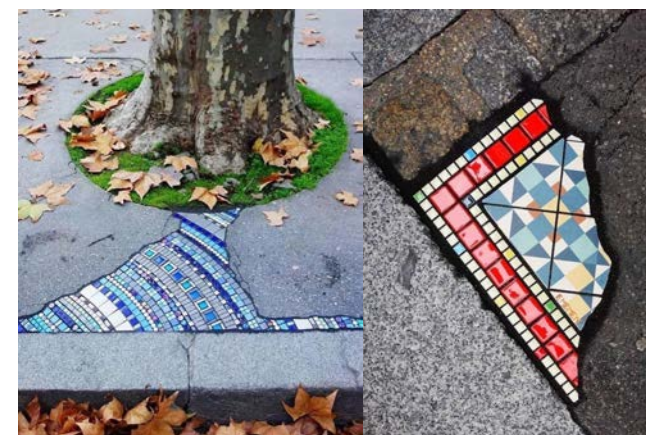
Uppläsning, Under tallarna. Foto: Erik Sjödin

Ljusfest, Husby gård. Foto: Johan Bjärnström

Utebio Lilla Blecktornsparken

I Lyon fyller en konstnär vid namn Emememem hål i trottoarerna med mosaik- Trottoarkirurgen. Källa: Manol Peykov

Lämna utrymme för improvisation och tillfälligheter

Teatern under bron. Foto: Teatern under bron

Bord som skulptur, mat med kultur. Bomassan, Hökarängen

Unga kontoret Hökarängen. Foto: Louise Helmfrid

Skapande på torget. Bomassan, Hökarängen

Göra avtryck. Låt sparade verkstadsgårdar och öppningar bilda fickparker med plats för kultur. Inkluderande platser möjliga att ta i besittning. Möjliggör temporär användning och events. De offentliga platserna kan bli arenor för kultur under tiden som området växer fram.

Välkomna de unga. Skapa platser som lockar unga. Ge barn och ungdomar möjlighet att delta i kulturlivet, ta plats i rummet och lämna egna kreativa spår. Gör det möjligt att delta aktivt eller passivt, on stage eller off stage.

Bygg vidare på den sociala traditionen. Inspireras av industrihemmets och stadsmissionens verksamhet. I en väl gestaltad livsmiljö är konstnärliga, kulturhistoriska och sociala perspektiv integrerade. Kulturen kan bidra till att Lövholmen blir en inkluderande och inbjudande mötesplats för många grupper.

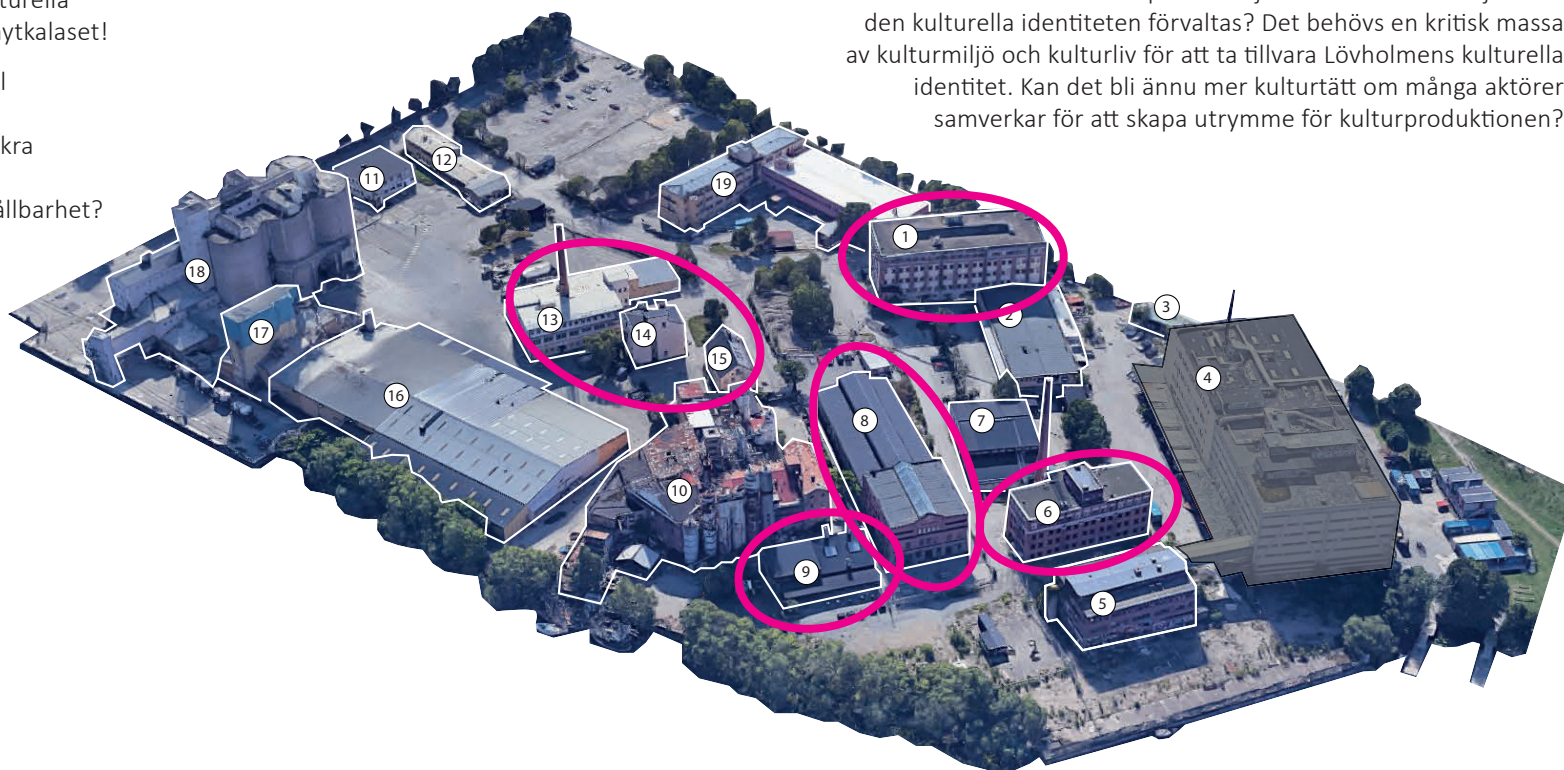
4. Skapa möjlighet till fortsatt kulturproduktion

Delat ansvar för platsens själ?

Kulturen som värdeskapare. Kan fastighetsägarna dela på ansvaret för de kulturfastigheter och det kulturliv som skapar platsen? Gå ihop kring det allmänna och samverka kring den kulturella infrastrukturen - alla behöver bidra till knytkalet!

Kultur som samhällsnytta. Vilken roll kan kommunen ta? Kan kommunen köpa in och förvalta kulturfastigheter för att säkra plats för kulturen och skapa långsiktiga förutsättningar för kulturarv och social hållbarhet?

Kulturliv och kulturmiljö. Kulturproduktionen i Lövholmen har utvecklats till en del av platsens själ. Hur kan kulturmiljön och den kulturella identiteten förvaltas? Det behövs en kritisk massa av kulturmiljö och kulturliv för att ta tillvara Lövholmens kulturella identitet. Kan det bli ännu mer kulturtätt om många aktörer samverkar för att skapa utrymme för kulturproduktionen?

Byggnader med potential för kulturliv

 Byggnader som avses bevaras och som skulle kunna hysa kultur

Kulturen som portvakt – Beckershuset som ateljéhus

Exempel: Arbetskollektivet Kapsylen. Den gamla kapsylfabriken på Södermalm ägs sedan 1976 av den ekonomiska föreningen Kapsylen. Föreningens grundidé är att människor gemensamt förvaltar en fastighet för att få arbetsplatser till självkostnadspris och för att skapa gränsöverskridande mötesplatser. Huset rymmer idag många olika kulturella verksamheter och generationer. Foto: Holger Ellgard

Öppna upp. Hur kan kulturproduktionen göras mer synlig och tillgänglig? Skapa plats för ett kombinerat café, kollektivverkstad och coworkingplace i bottenvåningen som delas av kulturverksamma och boende? Skapa utställningsplatser, håll öppna ateljéer, konstskola för barn? För en dialog kring vad kulturens aktörer kan göra för platsen.

Skapa förutsättningar. Kan konstnärerna erbjudas att köpa fastigheten till självkostnadspris? En stor och brokig förening med produktionsplatser inom kulturens alla fält? Det skulle kunna ge området en frihetlig entré som stärker Lövholmens kulturella identitet. Föreningen som juridisk institution blir en kreativitetsfaktor i området. Ett sätt att långsiktigt säkra ateljéplatser och skapa en tryggare arbetssituation för konstnärer och kulturarbetare i Stockholm.

Skaparstaden – hitta strategier för ateljéer i bottenvåningar

Konstfrämjandet, Södermalm. Foto: Per Hasselberg

Stockholmsskolan. Foto: Sofia Runarsdotter

Subventionerade hyror i utbyte mot stadsliv? Ateljéverksamhet är generellt en relativt tålig verksamhet kan klara lite stökiga lägen. Ateljéerna erbjuder spännande inblickar i kreativa rum, ofta med verksamhet även kvällar och helger. Kan ateljéverksamheten användas för att skapa levande och händelserika gator? Ta fram en strategi för kulturproduktion i bottenvåningar i linje med strukturplanens stråk. Kan tredimensionell fastighetsbildning vara en modell för att gjuta liv i nya stadsdelar? Kan staden ta ansvar för att spränga in kultur? Gå in som ägare och hyra ut till ateljékön? Ställa krav på konstnärsateljéer istället för parkering? En plan som föreskriver ateljéer i bottenvåningar och en ateljéförening som köper andelar?

Ateljéskeppet – låt Cementas fartyg återuppstå i ny skepnad

Östanvik. Foto: Bengt Oberger

Montage. Foto Simon Greter

Levandegör historien. Cementas båt Östanvik har kommit och gått och varit en del av stadsbilden och stadslivet i Lövholmen under lång tid. All cement som byggt upp Stockholm har passerat här. Modern industrihistoria och ett kollektivt minne hos många Stockholmare. Hur kan kulturarvet tas omhand och levandegöras? Kan hamnverksamheten få en hållbar fortsättning i Lövholmen?

Hitta nya finansieringsmodeller för kulturen. Kan en procent till konst bli ett sätt att satsa på ateljéverksamheten? Kanalisera resurserna dit de gör störst nytta – ett rejält ateljéskepp istället för tio bronsskulpturer? Kan staden och fastighetsägarna samverka för att få ateljéerna på plats? Kan kulturen bli lika framgångsrik som idrotten i att hitta sponsorer från näringslivet? Kan en tydlig logga på Lövholmens ateljéskepp vara en möjlighet att exponera kultursatsningen i Stockholms vattenrum?

Källförteckning

Muntliga källor och kontaktpersoner

Konstnärer/ kulturutövare/ boende

- **Dan Lageryd**, konstnär/ordförande, Färgkontoret
- **Jon Brunberg**, konstnär, Färgkontoret
- **Åsa Cederqvist**, ordförande, Plan fyra
- **Charlie Olofsson**, journalist, Plan fyra
- **Cameron McLeod**, konstnär/grundare, Platform
- **Pernilla Lesse**, verksamhetschef, Färgfabriken
- **Joakim Granit**, kreativ konstnärlig ledare, Färgfabriken
- **Elsa Isaksson**, projektledare, Färgfabriken
- **Karin Englund**, Projektledare, Färgfabriken
- **Jan Rydén**, konstnär/deltagare, Manifestation Lövholmen
- **Jens Evaldsson**, konstnär/deltagare, Manifestation Lövholmen
- **Ulrika Egerö**, före detta boende i kollektivhuset Gröndal
- **Sara Sundmalm**, Gymnasielärare, Djurgymnasiet, Liljeholmen
- **Peter Gahnström**, Verksamhetsledare, Transit
- **Emma Dominguez**, Verksamhetsledare, Folk i Skärholmen

Kommunala verksamheter

- **Sebastian Rigi**, utredare och miljösamordnare
Avdelningen för samhällsplanering, Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning
- **Susanne Forss Gustafsson**, Utredare, samordnare av kultur, föreningsbidrag, VFU och APL, Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning
- **Anna William-Olsson**, enhetschef Ung fritid, Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltning
- **Katrin Behdjou Arshi**, kulturlots, Kulturförvaltningen
- **Anna Rygård**, Stadsutvecklingsstrateg, Kulturförvaltningen
- **Karl Gylje**, projektledare, exploateringskontoret
- **Per Hansson**, planhandläggare, stadsbyggnadskontoret
- **Sofie Loftenius**, plankonsult, Tengbom
- **Helena Ackelman**, plankonsult, Tengbom

Byggaktörer

- **Anna Haag**, JM, beställargrupp
- **Christina Lamminen**, JM, beställargrupp

Strukturplan och samordning

- **Karolina Åslund**, Urban minds
- **Peter Raaschou-Nielsen**, strukturplanearkitekt, Geehls Architects
- **Caroline Björk Novak**, strukturplanearkitekt, Urban minds

Kulturmiljöfrågor

- **Urban Nilsson**, antikvarie Nyréns Arkitektkontor
- **Linda Thörner**, antikvarie Nyréns Arkitektkontor

Skriftliga källor

- **Ateljéerna i Sverige**, Konstnärernas Riksorganisation, 2021
- **Näringslivs och platsanalys Lövholmen**, WSP, 2019
- **Kulturlivsanalys Lövholmen (utkast)**, WSP, 2019
- **Socialt och kulturellt värdeskapande i Lövholmen – PM 1, arbetsmaterial**
WSP - Stockholms stad, 2020
- **Lövholmen handlingsplan för hållbarhet med spets inom socialt och kulturellt värdeskapande 2021-03-08**. Stockholms stad.
- **Lövholmen kulturmiljö, Utgångspunkter för gestaltning (utkast)**, Nyréns, 2017
- **Konstnärliga verksamheter och ateljéer i Stockholms stad (utkast)**, Spacescape, 2020
- **Stockholms kulturliv, Kartor som underlag till kulturstrategiska programmet**, Spacescape, 2019
- **Slakthusområdets kulturplattform**. Underlag för kulturdriven stadsutveckling. Stockholms stad april 2021.
- **Förutsättningar för konstnärliga produktionsplatser i Stockholmsregionen – med fokus på bild- och formområdet och regionala stadskärnor**, Region Stockholms kulturförvaltning, 2019
- **Konstnärernas lokalsituation - En lägesrapport från ateljeföreningarna i Stockholm**, Anna Ridderstad, 2018
- **Hur kan konstnärlig produktion säkras i Sverige? Case: G-Studio, Gustavsberg**. Robert Stasinski och Lisa Wallert, 2018
- **Nystartsrapport en i skuggan av en pandemi – hot och möjligheter för Stockholms kulturliv**, Eric Sjöström, 2021
- **Ateljédilemmat i Stockholm**, Artikel i Konstnären, Robert Stasinski
- **21 punkter för en nystart av kulturen i Stockholm**, Pressmedelande Centerpartiet, 2021
- **Samrådsredogörelse Tidigt samråd för Lövholmen 12 m.fl. i stadsdelen Liljeholmen**, Dnr 2017-13571, Stadsbyggnadskontoret Stockholm, 2020
- **Ställningstagande inför tidigt samråd Lövholmen 12 m fl. i stadsdelen Liljeholmen**, Dnr 2017-13571 Stadsbyggnadskontoret Stockholm, 2018
- **Redovisning av tidigt samråd och ställningstagande inför plansamråd för Lövholmen 12 m fl i stadsdelen Liljeholmen (ca 1500 bostäder, centrum- och kulturändamål, förskolor, torg m m)**, Dnr 2017-13571, Stadsbyggnadskontoret Stockholm, 2018
- **Synpunkter Samråd**, Dnr 2017-13571 Stockholms stad 2018